

Lapsiasiavaltuutetun lausunto eduskunnan sivistysvaliokunnalle; Koronapandemian lapsivaikutusten arviointia

Viite: Kuuleminen sivistysvaliokunnassa 12.6.2020 klo 11.30 alkaen

Lapsiasiavaltuutetun tehtävänä on arvioida ja edistää lapsen oikeuksien toteutumista Suomessa. Työn perustana on YK:n lapsen oikeuksien yleissopimus (SopS 59 ja 60/1991), joka on lailla voimaan saatettu ihmisoikeussopimus.

Yhteenveto

Lapsiasiavaltuutettu korostaa lausunnossaan velvollisuutta huomioida päätöksentekotoimissa ensisijaisesti lapsen etu. Valtuutettu kertoo lapsivaikutusten arvioinnin peruseriaatteet ja tähdentää, että huolellisella lapsivaikutusten arvioinnilla voidaan edistää lasten oikeuksia sekä ehkäistä kielteisiä ja kontraproduktiivisia vaikutuksia. Lapsivaikutusten arvioinnin yhteydessä on välttämätöntä selvittää lasten ja nuorten kokemuksia ja mielipiteitä. Taloutta koskevan päätöksenteon yhteydessä on hyödynnettävä lapsibudjetoinnin menetelmiä.

Lapsen edusta

Kaikissa julkisen tai yksityisen sosiaalihuollon, tuomioistuinten, hallintoviranomaisten tai lainsäädäntöelimien toimissa, jotka koskevat lapsia, on ensisijaisesti otettava huomioon lapsen etu. (YK:n yleissopimus lapsen oikeuksista 3 artikla, 1. kohta)

Lapsen edun käsite on yksi YK:n lapsen oikeuksien sopimuksen yleisperiaatteista. Kun lapsen oikeudet toteutuvat täysimääräisesti, toteutuu myös lapsen etu. Lapsen etu muodostuu eri oikeuksien tasapainosta, eivätkä oikeudet ole hierarkiassa keskenään. Lapsen etua on aina harkittava tilanne- ja tapauskohtaisesti.

On tärkeää ymmärtää, että **lapsen edun huomioimisen velvoite ei rajoitu vain yksittäiseen lapseen, vaan myös lapsiryhmiin silloin, kun tehdään laajempaa joukkoa koskevia päätöksiä.**

Lapsen edun toteutuminen edellyttää lapsivaikutusten arviointia

Lapsen edun arvioiminen edellyttää menetelmiä, joita kutsutaan myös lapsivaikutusten arvioinniksi. Saatavilla on runsaasti työkaluja lapsivaikutusten arvioimiseksi ja indikaattoreita tietopohjaisen työn toteuttamiseksi.¹ Lapsivaikutusten arviointia on tehtävä, jotta lapsen oikeudet ja etu toteutuvat.

Lapsiasiavaltuutettu muistuttaa, että toimenpiteillä voi olla haitallisia vaikutuksia. Usein tämä tiedostetaan ja ymmärretään jo ennalta, jolloin haitallisia vaikutuksia voidaan lieventää. Yhteiskunnassa tulee kuitenkin myös tilanteita, joissa jonkin asiantilan korjaamiseksi tarkoitettu toimenpide itseasiassa aiheuttaa enemmän haittaa. Yhteiskuntatieteissä näitä vaikutuksia kutsutaan *kontraproduktiivisiksi vaikutuksiksi*. **Mikäli toimenpiteiden vaikutuksia arvioidaan huolellisesti ennakkoon, voidaan haitalliset ja kontraproduktiiviset vaikutukset ehkäistä tai niiden seurauksia voidaan pehmentää. Koska moni vaikutus ilmenee vasta ajan myötä, tulee toimenpiteiden vaikutuksia myöskin seurata.**

Lapsiasiavaltuutettu pitää ensiarvoisen tärkeänä, että lapsivaikutuksia arvioitaessa **aktiivisesti kerätään lasten ja nuorten omia kokemuksia, näkemyksiä ja mielipiteitä, ja että nämä myös huomioidaan** sen sijaan, että luotetaan vain asiantuntijoiden, rekistereiden tai tilastojen tuottamaan tietoon. Lasten näkemysten huomioon ottaminen tukee myös toista YK:n lapsen oikeuksien komitean yleisperiaatetta eli lapsen oikeutta saada näkemyksensä huomioon otetuksi (12 art.). Koska kyseessä on yleisperiaate, ei 12 artiklassa vahvisteta pelkästään oikeutta, vaan artikla pitää ottaa huomioon kaikkia muita oikeuksia tulkittaessa ja täytäntönpantaessa.²

Kokemustietoa voidaan saada eri menetelmin, kuten tapaamalla lapsia ja nuoria, haastattelemalla heitä, suorittamalla kyselyjä sekä soveltamalla tutkimusten avulla saatua tietoa. Yksi keino tavoittaa lapsia ja nuoria on hyödyntää olemassa olevia edustuksellisia foorumeita, kuten kunnallisia nuorisovaltuustoja, lapsiparlamentteja, oppilaskuntien hallituksia ja koulujen johtokuntien lapsi- ja nuorisojäseniä.³ On kuitenkin tärkeää, että lapsilla on mahdollisuus osallistua heitä koskevaan päätöksentekoon arjessaan, eikä ainoastaan edustuksellisten kanavien kautta, sillä vain pieni osa lapsista osallistuu edustukselliseen vaikuttamiseen. Esimerkiksi kieli-, kulttuuri- ja sukupuolivähemmistöihin kuuluvien lasten, vammaisten lasten, sijaishuollossa asuvien lasten ja muilla tavoin **haavoittuvassa asemassa olevien lasten edustus on edustuksellisissa elimissä usein liian vähäistä**. Päätöksentekijöiden onkin aktiivisesti etsittävä näiden lasten ja nuorten kokemustietoa päätöksenteon tueksi.

¹ Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen ohje lapsivaikutusten arvioinnista saatavilla osoitteessa <https://thl.fi/fi/web/lapset-nuoret-ja-perheet/johtamisen tueksi/miten arvioida/lapsivaikutusten arviointi>.

Unicefin ohjeita lapsivaikutusten arvioinnista saatavilla osoitteessa <https://www.unicef.fi/unicef/tyomme-suomessa/lapsiystavallinen-kunta/lapsiystavallinen-materiaalipankki/>.

Lapsi- ja perhepalveluiden muutosohjelman ohje lapsivaikutusten arvioinnista saatavilla osoitteessa <https://www.julkari.fi/handle/10024/136377>.

² YK:n lapsen oikeuksien komitean yleiskommentti CRC/GC/2009/12 Lapsen oikeudesta tulla kuulluksi, kohta 12. Osoitteessa http://lapsiasia.fi/wp-content/uploads/2015/03/CRC_C_GC_12_julkaisu.pdf

³ Lasten ja nuorten osallistumisen ja vaikuttamisen mahdollisuudet. THL: <https://thl.fi/fi/web/lapset-nuoret-ja-perheet/johtamisen tueksi/lasten-ja-nuorten-vaikuttamismahdollisuudet>

Osana lapsivaikutusten arviointia tulee tehdä myös taloudellista arviointia lasten näkökulmasta. Tätä kutsutaan lapsibudjetoinniksi. **YK:n lapsen oikeuksien komitea on kehottanut Suomen valtiota ottamaan käyttöön lapsibudjetoinnin**, jonka avulla voidaan seurata valtion talousarviota lapsen oikeuksien näkökulmasta⁴. Komitea on antanut vuonna 2016 yleiskommentin nro 19⁵ julkisesta budjetoinnista lapsen oikeuksien toteuttamiseksi. Sen mukaan valtion tulee kiinnittää jatkuvasti huomiota talousarvion suunnitteluun, hyväksymiseen, toimeenpanoon ja sen jälkikäteiseen seurantaan.

Koronapandemia ja lapsivaikutusten arviointi

Maaliskuussa julkistetun pandemian seurauksena on annettu useita linjauksia ja päätöksiä, joilla on suora tai välillinen vaikutus lasten arkeen. On tärkeää ymmärtää, että COVID-19 ei itsessään ole aiheuttanut muutoksia, vaan muutokset ovat olleet poliittisen päätöksentekoprosessin myötä tehtyjen ratkaisujen seurausta. Tämän vuoksi on mahdollista ja välttämätöntä tarkastella tehtyjen päätösten vaikutuksia lapsille ja lapsiväestölle niin ennen päätöksentekoa kuin sen jälkeen.

Tartuntataudin muodostama uhka on pakottanut järjestelmän tekemään päätöksiä nopeasti, mutta **kiire ei voi toistuvasti olla perusteena lapsivaikutusten arvioinnin laiminlyönnille**. Vaikka lapsivaikutuksia olisi arvioitukin, ovat lasten ja nuorten näkemykset jääneet koronakevään päätöksentekotilanteissa eri asiantuntija- ja ammattilaisryhmien varjoon. Tuoreimpana esimerkkinä tästä on sivistysvaliokunnassa käsittelyssä oleva perusopetuslain muutosesitys (HE 86/2020 vp), jossa lainvalmistelija kiireeseen vedoten jätti kuulematta lapset ja nuoret, mutta ehti kyllä kuulla useita aikuisten etujärjestöjä.

COVID-19 -pandemia on osunut erityisen haitallisesti talouteen, josta kielteiset vaikutukset heijastuvat suoraan ja epäsuorasti lapsiperheisiin ja lapsiin. Ennakkotiedot Sosiaalibarometrissa osoittavat, että koronapandemia näkyy kunnissa kasvaneena ruoka-avun kysynnän kasvuna, täydentävän ja ehkäisevän toimeentulotuen lisääntyneenä tarpeena, velkaongelmina ja vuokratästeinä. **Erityisen kielteisinä koronan taloudelliset vaikutukset ovat näkyneet lapsiperheissä**, joissa ruokakulut ovat kevään aikana kasvaneet ja joita heikentynyt työllisyystilanne koettelee.⁶

Varhaiskasvatuksen ja perusopetuksen poikkeusjärjestelyiden vaikutuksia koskevat selvitykset⁷ osoittavat, että negatiiviset vaikutukset ovat kohdistuneet eniten juuri haavoittuvassa asemassa oleviin lapsiryhmiin, kuten kielivähemmistöihin kuluviin ja oppimiseseensa erityistä tukeva tarvitseviin lapsiin. Lapsiasiavaltuutettu nostaa esiin myös oppilaat, jotka eivät saa tukea

---

⁴ YK:n lapsen oikeuksien komitea, 57. istunto. Päätelmät: Suomi, 2011. Suositus 16. CRC/C/FIN/CO/4; <https://um.fi/documents/35732/0/P%C3%A4%C3%A4telm%C3%A4tsuomeksi.pdf/783448d4-6e3f-d7c2-36ee-4b89978a795e?t=1553604441852>

⁵ Yleiskommentti nro 19 (2016) julkisesta budjetoinnista lasten oikeuksien toteuttamiseksi (4 artikla) CRC/C/GC/19, verkossa (suom.) http://lapsiasia.fi/wp-content/uploads/2015/03/CRC_C_GC_19_julkaisu.pdf

⁶ Sosiaalibarometrin 2020 ennakkotulokset. <https://www.soste.fi/uutinen/ennakkotieto-sosiaalibarometri-2020-koronaepidemia-karjistanyt-toimeentulo-ongelmia/>

⁷ Esimerkiksi sivistysvaliokunnassa käsittelyssä olevassa hallituksen esityksessä HE 86/2020 vp on nostettu esiin useita selvityksiä.

oppimiseensa kotoaan. Hallintokuntarajat ylittävästä yhteistyöstä (koulutoimi, sosiaalitoimi ja nuorisotoimi) on puhuttu pitkään, mutta poikkeusolojen aikana yhteistyön merkitys on erityisesti osoittanut tarpeellisuutensa.

Talouden korjaamiseksi on tehty toimenpiteitä, joista merkittävät summat on kohdennettu suoraan lapsiväestölle. Lasten ja lapsiperheiden hyvinvointiin ollaan ehdottamassa merkittävää taloudellista panosta, samoin kuin varhaiskasvatukseen ja perusopetukseen. Tavoitteena on tukea lasten oppimista ja hyvinvointia.⁸ Myös erilaisten yrityksille ja kunnille kohdennettujen tukitoimien välilliset vaikutukset voivat helpottaa lasten tilannetta. Tuen riittävyttä ja oikeaa kohdentumista tulee kuitenkin ennakoivasti seurata.

Jotta koronakriisin hoidossa tehdyt toimenpiteet eivät olisi sattumanvaraisia ja pahimmillaan lapsiväestölle haitallisia, lapsiasiavaltuutettu esittää, että **lapsivaikutusten arvioinnin toteutumiseen kiinnitettäisiin lainvalmisteluissa aiempaa tarkempaa huomiota ja ministeriöille osoitettaisiin riittävät resurssit lapsivaikutusten arviointien toteuttamiseksi siten, että lasten etu aidosti otetaan huomioon päätöksenteossa ja siten, että lapsille aidosti taataan mahdollisuus ilmaista mielipiteensä kulloinkin päätettävänä olevasta asiasta.** Lisäksi lapsiasiavaltuutettu esittää, että taloutta koskevien päätösten yhteydessä suoritetaan lapsibudjetointiin perustuvaa tarkastelua.

Jyväskylässä 11.6.2020

Elina Pekkarinen
Lapsiasiavaltuutettu

Jaana Tervo
Lakimies

---

⁸ HE 88/2020 vuoden 2020 neljänneksi lisätalousarvioksi

Pelastakaa Lapset

**STRESSI, HUOLI JA YKSINÄISYYS
– KORONPANDEMIAN VAIKUTUKSET
LASTEN JA NUORTEN ELÄMÄÄN**

“MINUSTA MEIDÄN NUORTENKIN MIELIPIDETTÄ TULISI KUUNNELLA TÄSSÄ POIKKEUSTILASSA!”

Pelastakaa Lapset selvitti huhtikuussa 2020 lasten ja nuorten näkemyksiä siitä, miten koronapandemia on vaikuttanut heidän arkeensa, vapaa-aikaansa, koulunkäyntiinsä, henkiseen hyvinvointiinsa, tulevaisuuden näkymiinsä sekä heidän perheidensä tilanteeseen.

Lapset kokivat elämänsä muuttuneen huomattavasti poikkeusolojen myötä: fyysisten kontaktien välttämiseksi koulujen opetus järjestettiin etänä, kavereiden tapaaminen hankaloitui, harrastusmahdollisuudet supistuivat ja vapaa-ajan viettäminen muuttui.

Monet kokivat henkisen hyvinvointinsa heikentyneen. Peräti useampi kuin joka neljäs kyselyyn vastannut lapsi koki henkisen hyvinvointinsa erittäin huonoksi tai melko huonoksi. Useampi kuin joka kolmas oli myös huolissaan huoltajansa tai huoltajiensa jaksamisesta

poikkeusolojen vuoksi ja noin joka neljäs koki huoltajien stressin vaikuttavan koko perheen ilmapiiriin. Kokemukset saadun tuen riittämättömyydestä aiheuttivat stressiä ja huolta. Sosiaalisten suhteiden ylläpitäminen koettiin haastavana ja moni tunsi olonsa aiempaa yksinäisemmäksi.

Poikkeusolot vaikuttivat vastausten mukaan erityisesti matalatuloisten perheiden lapsiin, jotka kertoivat muita lapsia useammin heikentyneestä henkisestä hyvinvoinnistaan, haasteista koulunkäynnissä sekä perheen tuen tarpeen lisääntymisestä. He olivat myös muita lapsia enemmän huolissaan poikkeusolojen vaikutuksista. Useampi kuin joka kymmenes matalatuloisen perheen lapsi kertoi, ettei saanut lämmintä tai ravitsevaa lounasta päivisin kouluruokailun tauottua.

LAPSEN ÄÄNI

Lapsen ääni on Pelastakaa Lapset ry:n vuodesta 2001 lähtien teettämä kysely, jonka avulla selvitetään lasten* ajatuksia vaihtuvista teemoista. Kyselyn tarkoitus on tuoda lasten ääni osaksi sekä arkea että laajempaa yhteiskunnallista keskustelua ja päätöksentekoa. Vuoden 2020 kyselyllä selvitettiin 13–17-vuotiaiden lasten ja nuorten kokemuksia koronapandemian aiheuttamista poikkeusoloista arjen, koulunkäynnin, vapaa-ajan, harrastusten ja henkisen hyvinvoinnin näkökulmasta.

Kyselyn tulokset julkaistaan kahdessa osassa. Tämä raportti käsittelee sitä, miten lapset ja nuoret ovat kokeneet koronapandemiasta johtuvat poikkeusolot. Kokonaisuudessaan Lapsen ääni 2020 -kyselyn tulokset julkaistaan syksyllä 2020, jolloin raportoidaan lasten ja nuorten köyhyyskokemuksista erityisesti harrastamisen ja vapaa-ajan näkökulmasta.

*Termillä lapsi viitataan YK:n lapsen oikeuksien sopimuksen (LOS) mukaisesti kaikkiin alle 18-vuotiaisiin.

KYSELYN AINEISTO

Selvityksen aineisto kerättiin valtakunnallisesti (ml. Ahvenanmaa) verkkolomakkeella suomeksi ja ruotsiksi 6.4.–26.04.2020. Kyselyyn vastasi yhteensä 3129 lasta, joista 7 % ilmoitti äidinkielen ruotsin. 2 % vastasi äidinkielenä olevan jokin muu kuin suomi, ruotsi tai saame. Vastaajista 84 % oli tyttöjä, 12 % poikia ja 4 % valitsi jonkin vaihtoehdoista ”muu”, ”en halua määrittellä” tai ”en halua vastata”.

Vastaushetkellä enemmistö (57 %) vastaajista opiskeli yläkoulussa. Yhteensä 40 % opiskeli toisella asteella joko lukiossa, ammatillisessa koulutuksessa tai suoritti kaksoistutkintoa. Lukiolaisten osuus kaikista vastaajista oli 27 % ja ammattikoululaisten 11 %. Lisäksi 3 % vastaajista kertoi olevansa näiden vaihtoehtojen ulkopuolella, esimerkiksi 6. tai 10. luokalla tai VALMA-koulutuksessa (ammatilliseen koulutukseen valmentava koulutus). Vastaajista 1 % kertoi, ettei ole tällä hetkellä koulussa tai oppilaitoksessa. Yleisin syy tälle olivat mielenterveysongelmat.

Kyselyn vastaajista noin 27 % asui vastaushetkellä Uudellamaalla. Seuraavaksi eniten vastaajia oli Pirkanmaalla (9 %), Pohjois-Pohjanmaalla (8 %) sekä Varsinais-Suomessa (8 %). Vastaajista 46 % kertoi asuvansa suuressa tai keskisuuressa kaupungissa. Heistä 10 % asui kaupungin keskustassa ja 36 % lähiössä tai laita-alueilla. Pienessä kaupungissa tai kylässä asui noin 37 % vastaajista, joista 18 % keskustassa ja 19 % laita-alueilla. Lisäksi 17 % vastaajista kertoi asuvansa maaseutuympeiristössä.

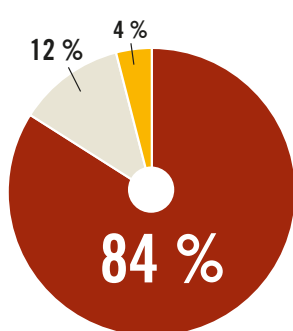
20 % vastaajista määritteli kuuluvansa vähintään yhteen vähemmistöön. Selvästi suurin osa vähemmistöihin kuuluvista kertoi kuuluvansa vähemmistöön seksuaalisen suuntautumisen vuoksi. Heitä oli kaikista vastaajista 17 %.

Lapsia pyydettiin myös arvioimaan heidän perheensä taloudellista tilannetta. Arviot perustuvat heidän omiin kokemuksiinsa huoltajiensa tulotasosta. Kyselyn vastaajista 53 % mielsi perheensä keskituloiseksi. Erittäin tai melko hyvätuloisena perhettänsä piti 29 % vastaajista ja erittäin tai melko matalatuloisena 14 % vastaajista. 5 % ei osannut sanoa.

Nettilomakkeella kerätyn aineiston osalta vastaajien taustoista ei ole täyttä varmuutta, sillä heidän henkilöllisyyttään tai heidän vastaustensa oikeellisuutta ei voida todentaa. Osa vastaajista on saattanut esimerkiksi täyttää lomakkeen useaan kertaan, mikä voi aiheuttaa vinoumaa kyselyn vastauksissa. Lisäksi vastaajien kesken arvottavat elokuvapalkinnot ovat todennäköisesti aiheuttaneet vastaajien valikoitumista.

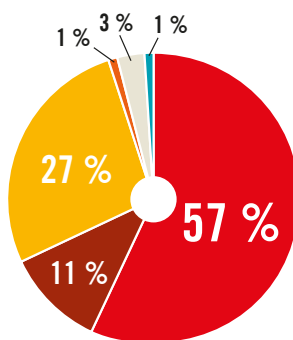
Eri sosiaalisen median kanavien (Facebook, Instagram, Twitter) lisäksi lapsia ja nuoria tavoitettiin lasten ja nuorten kanssa työskentelevien, kuten kuraattoreiden ja sosiaaliohjaajien kautta. Kaikkiin kyselylomakkeen kysymyksiin ei ollut pakko vastata ja tämä on huomioitu aineiston käsittelyssä.

Vastaajien sukupuoli (N=3129)

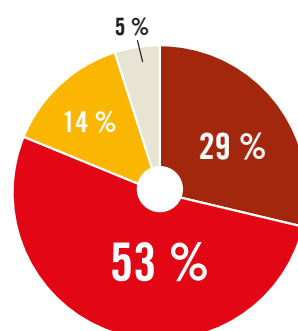
- Tyttö
- Poika
- Muu/En halua määrittellä/En halua vastata

Vastaajien koulutustausta (N=3129)

- Yläkoulu
- Lukio
- Ammattikoulu
- Kaksoistutkinto
- Muu
- Ei koulussa/oppilaitoksessa

Perheen tulotaso (N=3129)

- Erittäin tai melko hyvätuloinen
- Keskituloinen
- Erittäin tai melko matalatuloinen
- Ei osaa sanoa

KESKEISET TULOKSET

- 1.** 20 % kaikista vastaajista koki perheensä toimeentulon heikentyneen poikkeusolojen vuoksi ja 22 % oli huolissaan perheensä toimeentulosta. Matalatuloisten perheiden lapsilla vastaavat luvut olivat 47 % ja 57 %.
- 2.** 27 % koki henkisen hyvinvointinsa erittäin huonoksi tai melko huonoksi. Matalatuloisten perheiden lapsilla vastaava luku oli 43 %.
- 3.** 55 % koki olevansa poikkeusolojen vuoksi aiempaa yksinäisempi.
- 4.** 33% koki, että perheessä riideltiin aiempaa enemmän.
- 5.** 25 % koki itsensä, perheensä tai perheenjäsenensä tarvitsevan tukea tai apua arjesta selviytymiseen koronapandemiasta johtuvan tilanteen vuoksi. Matalatuloisten perheiden lapsilla vastaava luku oli 47 %. 13 % apua tarvitsevista ei ollut yrityksistä huolimatta saanut tarvitsemaansa apua.
- 6.** 75 % koki opinnoissa pärjäämisensä vaikeutuneen tai heikentyneen etäopiskelun vuoksi. Heistä 8 % kertoi syyksi kotona vallitsevan tilanteen (esim. päihde- tai mielenterveysongelmat, henkinen tai fyysinen väkivalta). Matalatuloisten perheiden lapsilla vastaava luku oli 15 %.
- 7.** 12 % kertoi etäopiskeluun tarvitsemiensa opiskeluvälineiden olleen puutteelliset. Matalatuloisten perheiden lapsilla vastaava luku oli 18 %.

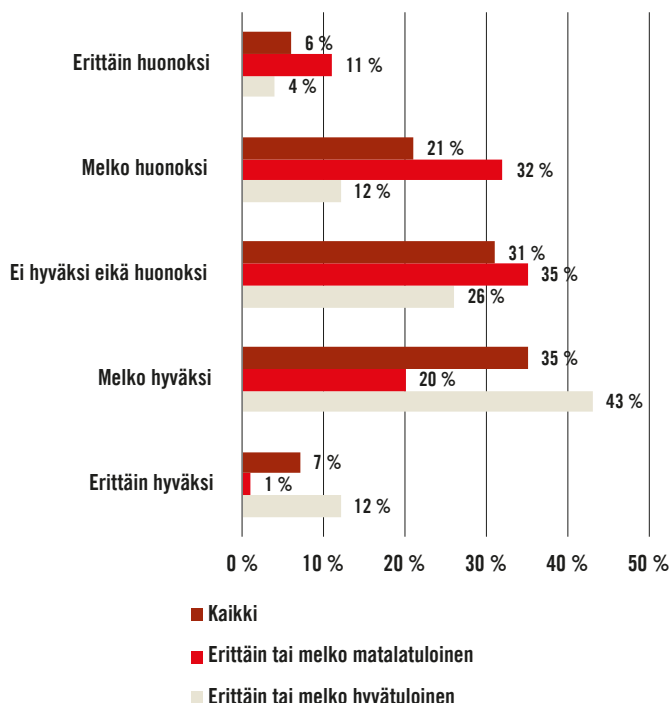

POIKKEUSOLOT AIHEUTTIVAT STRESSIÄ JA AHDISTUSTA

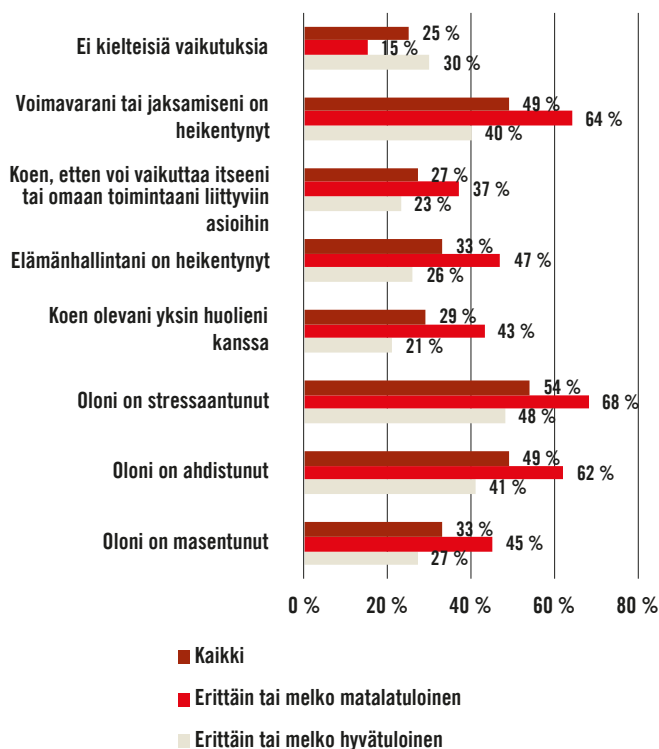
Vastaushetkellä useampi kuin joka neljäs (27 %) vastaaja koki henkisen hyvinvointinsa erittäin huonoksi tai melko huonoksi. Vastausten perusteella poikkeusolot ovat vaikuttaneet erityisen kielteisesti matalatuloisten perheiden lapsiin, jotka muita lapsia useammin raportoivat poikkeusoloilla olleen kielteisiä vaikutuksia henkiseen hyvinvointiinsa. Matalatuloisten perheiden lapset kokivat henkisen hyvinvointinsa vastaushetkellä selkeästi muita huonommaksi: heistä 43 % kertoi kokevansa henkisen hyvinvointinsa erittäin tai melko huonoksi. Vastaavasti hyvätuloisten perheiden lapset kokivat voivansa henkisesti paremmin kuin muut: heistä 55 % kertoi voivansa henkisesti erittäin tai melko hyvin. Vastaava luku kaikkien vastaajien osalta oli 42 % ja matalatuloisten osalta 21 %.

Noin puolet vastaajista (49 %) koki, että koronavirusesta johtuvien poikkeusolojen vuoksi heidän voimavaransa tai jaksamisensa olivat heikentyneet. Noin puolet (54 %) koki olonsa stressaantuneeksi tai ahdistuneeksi (49 %). Joka kolmas (33 %) koki myös elämänhallintansa heikentyneen, minkä lisäksi monet kokivat olevansa yksin huoliensa kanssa (29 %) tai olevansa kykenemättömiä vaikuttamaan itseensä tai omaan toimintaansa liittyviin asioihin (27 %). Toisaalta joka neljäs vastaaja (25 %) ei kokenut poikkeusolojen vaikuttaneen negatiivisesti omaan henkiseen hyvinvointiinsa, ja avoimissa vastauksissa osa lapsista kertoi henkisen hyvinvointinsa kohentuneen poikkeusolojen myötä esimerkiksi siksi, että kiire oli vähentynyt tai koulussa käymiseen liittyvä ahdistus helpottanut.

Millaiseksi koet henkisen hyvinvointisi tällä hetkellä? (N=3129)

Millä tavoin koet poikkeusolojen vaikuttaneen henkiseen hyvinvointiisi? (N=3129)

Vaikka poikkeusoloilla koettiin olleen myös myönteisiä vaikutuksia henkiseen hyvinvointiin esimerkiksi jaksamisen kannalta, henkisen hyvinvoinnin haasteet korostuivat lasten avoimissa vastauksissa. Vastauksista välittyivät erityisesti etäopiskeluun liittyvä lisääntynyt stressi ja ahdistus sekä jatkuvasta kotona oleilusta johtuva turhautuminen.

“Olen paljon tehokkaampi, toimeliaampi, jaksavaisempi ja huomattavasti tyytyväisempi nykyiseen tilanteeseen kuin ns. normaaliin.”

“Opiskelu on nyt pitkälti omalla vastuulla ja tehtäviä on paljon enemmän kuin koulussa, se stressaa ja ahdistaa.”

“Hajottaa neljän seinän sisällä.”

“Tylsistynyt ja turhautunut.”

“Tuntuu avuttomalta, kun itse ei voi vaikuttaa millään tavalla tilanteeseen.”

Lapset kertoivat myös aiempien mielenterveysongelmiensa pahentumisesta poikkeusolojen myötä. Osalla tapaamiset tai muu yhteydenpito hoitotahon kanssa olivat estyneet.

“Mun ja mun hoitokontaktin tapaamiset ovat jääneet pois, mikä vaikuttaa todella paljon mun voinnin huononemiseen.”

Vastauksista ilmeni myös lasten sosiaalisten kontaktien kaipuu ja kokemus yksinäisyydestä. Ystävien tuen merkitys voi myös joillekin lapsille olla ensiarvoisen tärkeää, jos tilanne kotona aiheuttaa huolia.

“Koen kaipaavaani lisää ihmiskontakteja.”

“Koen oloni alakuloiseksi ja raskaaksi, kun ei ole nähty kavereita ja ei voi jakaa kaikkia asioita ja pitää hauskaa niin kuin ennen.”

“Suurimmat huoleni ovat kotona, enkä tilanteesta johtuen pysty menemään kaverilleni yöksi, kuten yleensä tukea tarvitessani menen.”

MATALATULOISTEN PERHEIDEN LAPSET KAIPAavat ENEMMÄN TUKEA HENKISEEN HYVINVOINTIINSA

Kyselyssä kysyttiin myös tärkeimpiä tahoja, joilta lapset kokivat saaneensa tukea henkiseen hyvinvointiinsa. Tärkeimmiksi tukea antaviksi tahoiksi nimettiin ystävät (75 %), vanhemmat tai huoltajat (71 %), muut perheenjäsenet tai läheiset (65 %), opettajat (52 %) sekä terveydenhuollon ammattilaiset tai mielenterveyspalvelut (48 %).

Noin kolmannes vastaajista nimesi tärkeiksi tukea antaviksi tahoiksi vertaistuen mahdollistavat keskustelupalstat tai chatit (33 %) sekä luottamukselliset, turvallisen aikuisen kanssa käydyt chat-keskustelut (31 %). Myös esimerkiksi seurakunnan (nuorisio-)työntekijöiden, sosiaalityöntekijöiden sekä sijaishuollon työntekijöiden kerrottiin olevan tärkeitä tukea antavia tahoja.

Lapset kertoivat kaipaavansa lisää tukea erityisesti opettajilta (30 %), vanhemmiltaan tai huoltajiltaan (27 %), muilta perheenjäseniltään tai läheisiltään (26 %), ystäviltaan (24 %), vapaa-ajan tai harrastusten vastuuaikuisilta (24 %) sekä terveydenhuollon ammattilaisilta tai mielenterveyspalveluista (22 %).

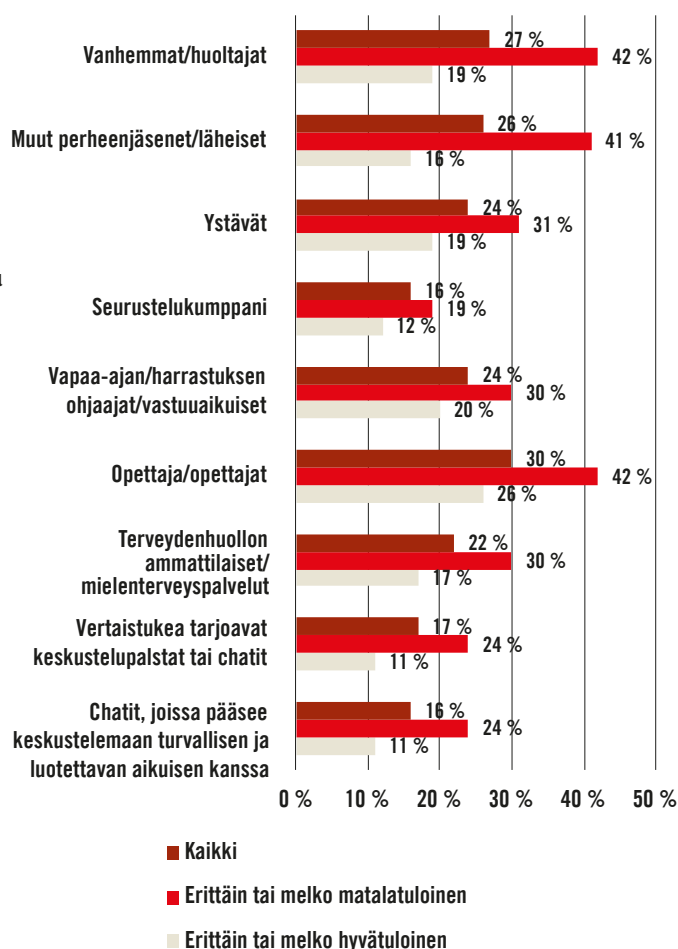
Tärkeimmät tahot, joilta saadaan tukea henkiseen hyvinvointiin. (N=3117)

Matalatuloisten perheiden lapset ilmoittivat muita vastaajia huomattavasti vähemmän tärkeitä tukea antavia tahoja. Vastausten perusteella he myös kaipaavat selkeästi muita enemmän lisää tukea henkiseen hyvinvointiinsa.

19 % kyselyyn vastanneista lapsista kertoi, ettei ole poikkeusolojen aikana saanut tarvitsemaansa tukea itselleen tärkeiltä ihmisiltä. Useampi kuin joka neljäs (28 %) koki saaneensa aiempaa vähemmän tukea omaan henkiseen hyvinvointiinsa. 16 % kaipasi lisää tietoa siitä, miten voisi päästä keskustelemaan ammattilaisen tai vapaaehtoisen aikuisen kanssa tilanteestaan ja 13 % kaipasi lisää tietoa siitä, miten saada vertaistukea esimerkiksi nuorten keskustelupalstoilta tai chateista. Lisäksi miltei kolmannes (31 %) kertoi kaipaavansa lisää tietoa siitä, miten auttaa hankalassa tilanteessa olevaa ystävänsä, ja yli neljäsosa (26 %) siitä, miten auttaa läheistä.*

Tärkeimmät tahot, joilta halutaan saada lisää tukea henkiseen hyvinvointiin. (N=3117)

*Osa raportin luvuista on saatu esittämällä lapsille mielipideväittämiä asteikolla 1-5. Ilmoitetut prosenttiluvut on muuttujasta riippuen saatu yhdistämällä arvot 1-2 tai 4-5. Arvoa 3 ei ole laskettu mukaan. Tällä tavoin saatuja lukuja sisältävien kappaleiden perässä on *.

JOKA VIIDES LAPSI ON HUOLISSAAN PERHEENSÄ TOIMEENTULOSTA

Noin joka viides vastaaja koki perheensä toimeentulon heikentyneen (20 %) tai oli huolissaan perheensä toimeentulosta (22 %). Matalatuloisten perheiden lapsilla luvut olivat huomattavasti suuremmat: heistä 47 % koki perheensä toimeentulon heikentyneen ja peräti 57 % oli huolissaan perheensä toimeentulosta. Lisäksi 37 % oli huolissaan huoltajansa tai huoltajien-
sa jaksamisesta poikkeusolojen vuoksi, ja 26 % koki

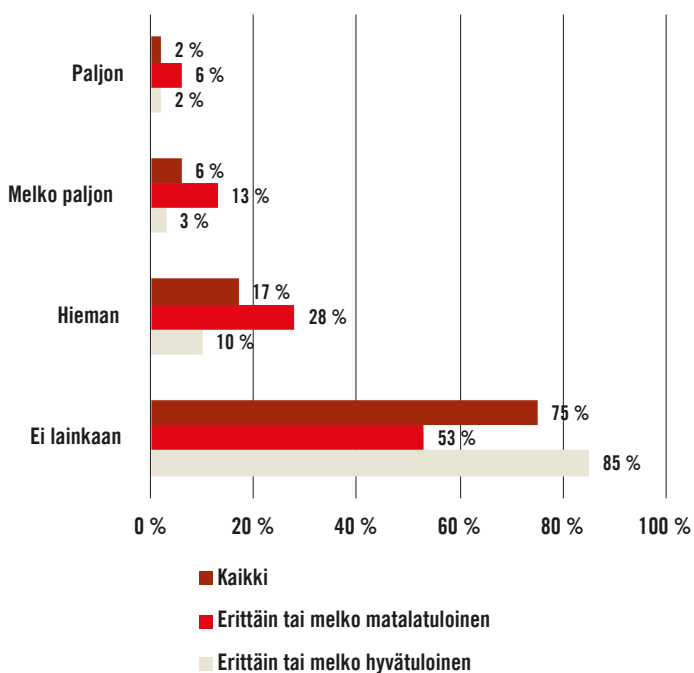
huoltajien stressin vaikuttavan koko perheen ilmapiiriin. Matalatuloisten perheiden lapsilla vastaavat luvut olivat korkeammat: huoltajan jaksamisesta oli huolissaan 62 % vastaajista, ja 45 % koki huoltajan stressin vaikuttavan koko perheen ilmapiiriin.*

JOKA NELJÄS LAPSI KOKEE ITSENSÄ TAI PERHEENSÄ TARVITSEVAN TUKEA ARJESTA SELVIYTYMISEEN

25 % kyselyn vastaajista koki perheensä tai perheenjäsenensä (itsensä mukaan lukien) tarvitsevan tukea tai apua arjesta selviytymiseen koronapandemiasta johtuvan tilanteen vuoksi. Matalatuloisten perheiden lapsilla vastaava luku oli 47 %. Kaikista vastaajista 8 % kertoi, että apua tai tukea tarvittaisiin paljon tai melko paljon. Matalatuloisten perheiden lapsista näin vastasi 19 %.

Kysyjimme myös, olivatko tuen ja avun tarpeessa olevat saaneet helpotusta tilanteeseensa (N=767). Yleisimmät saadut tukikeinot olivat vastaajien mukaan mielenterveyspalvelut (31 %) sekä ruoka-avustus (29 %). Monet vastaajista kertoivat myös itsensä tai perheensä saaneen apua koronan aikaiseen tilanteeseensa yksityishenkilöiltä (18 %) tai rahallista avustusta esimerkiksi sosiaalitoimesta (17 %). 15 % vastaajista kertoi saaneensa välineavustusta, kuten tietokoneen opiskelua varten. Lastensuojelusta apua kertoi saaneensa useampi kuin joka kymmenes (11 %) omaan tai perheensä tilanteeseen apua saanut vastaaja. 13 % apua tarvitsevista kuitenkin kertoi, ettei perhe ole yrityksistä huolimatta saanut tarvitsemaansa apua. Monet myös kertoivat, ettei heidän perheessään ole tarpeesta huolimatta yritetty saada apua tai tukea haastavaan tilanteeseen.

Koetko perheesi tai jonkun perheenjäsenesi (ml. itsesi) tarvitsevan tukea tai apua arkeen ja arjessa selviytymiseen koronaviruksesta johtuvien poikkeusolojen myötä?
(N=3129)

Pyysimme lapsia kertomaan omin sanoin, miten heidän perhettään voitaisiin parhaiten auttaa käsillä olevassa tilanteessa. Vastauksissa korostuivat erityisesti toimeentulon edistämiseen sekä psykologiseen tukeen ja etäopetuksen järjestämiseen liittyvät tarpeet. Moni kantoi huolta perheen toimeentulosta, omasta tai vanhempiensa jaksamisesta tai pikkusisarusten oppimisesta. Ratkaisuksi ehdotettiin muun muassa avoimempaa keskustelukulttuuria mielenterveyteen liittyen, helpommin saavutettavissa olevia mielenterveyspalveluita, vertaistukea, yhteisöllisyyttä, rahallisia avustuksia, ruokakasseja ja -lahjakortteja sekä työpajoilta saatavaa tukea ja joustoa.

”Parasta olisi, että tuemme toisiamme näissä vaikeissa tilanteissa.”

”Vertaistuella ja psykologien etätoiminnalla.”

”Nuorten mielenterveyspalveluita pitäisi lisätä Suomessa huomattavasti enemmän muutenkin kuin epidemian aikana. Jonot ovat pitkiä kaikkialle ja itekin olen jäänyt ilman hoitoa tämän takia ja se on yksi syistä, jonka vuoksi nyt koronaepidemian aikana mielentilani on heikentynyt.”

”Mielenterveydestä puhuminen työpaikalla? Tai joku muu sellainen, että mielenterveysongelmista tehtäisiin vähemmän tabu aikuisten keskuudessa. Kasvotusten asiasta puhumista, ei mitään viestejä kotiin.”

”Perhettäni voitaisiin parhaiten tukea rahallisesti tai ruoka-avustuksella, sillä ruokaa menee paljon enemmän kuin yleensä kun kaikki 4 koulussa käyvää lasta onkin kotona.”

”Järjestää peruskoulussa laadukkaampaa opetusta/enemmän videoyhteydellistä opetusta eri aineissa, jotta äidin ei tarvitsisi opettaa ja huolehtia niin paljon pikkusisarieni oppimisesta.”

”Pyytäkää opettajia tekemään opetuksesta sellaista, että kaikki huomioidaan. Ei vaan niitä, jotka osaa.”

85 % kyselyyn vastanneista kertoi, että vaikka kouluruokailu oli loppunut, he saivat edelleen lämpimän tai muutoin ravitsevan lounaan päivisin. Noin 7 % kuitenkin kertoi, ettei saanut lämmintä tai ravitsevaa lounasta päivisin. Matalatuloisten perheiden lapsilla vastaava luku oli 13 %.*

Suurin osa lapsista ei kokenut lainkaan väkivallan uhkaa tai sen lisääntymistä perheessään poikkeusolojen myötä. 3 % lapsista kuitenkin koki väkivallan uhan lisääntyneen. Lisäksi 8 % kyselyyn vastanneista oli huolissaan vanhempiensa päihteiden käytöstä. Annettujen vastausten perusteella suurin osa ei myöskään selkeästi kaivannut lisää tietoa siitä, miten saada perheensä tilanteeseen apua terveydenhuollosta, päihde- tai mielenterveyspalveluista tai lastensuojelusta.*

MUUTTUNUT ARKI JA VAPAA-AIKA

82 % kyselyyn vastanneista koki arkensa muuttuneen paljon tai melko paljon koronaviruksen aiheuttamien poikkeusolojen vuoksi. Merkittävimpiä muutoksia arjessa olivat vapaa-ajan ja opiskelun välisen rajan hämärtyminen (67 %), päivärytmin epäsäännöllistyminen (66 %) sekä sosiaalisen kanssakäymisen rajoittuminen (61 %). Lisäksi yli puolet (51 %) vastaajista kertoi, ettei voi viettää aikaansa harrastustensa parissa. Vaikka 46 % vastaajista koki vapaa-aikansa lisääntyneen ja 39 % opiskeluun käyttämänsä ajan vähentyneen, 44 % kuitenkin koki opiskeluun käyttämänsä ajan lisääntyneen.

Avoimissa vastauksissa lapset kertoivat, että arjen muutokset liittyvät erityisesti mielenterveyteen ja etäopetuksen haasteisiin. Osa myös kertoi aiempien mielenterveysongelmiensa pahentuneen koronapandemiasta johtuvien poikkeusolojen myötä esimerkiksi siksi, että tapaamiset tai muu kontakti hoitavan tahon kanssa olivat estyneet. Toisaalta moni totesi voivansa paremmin arjessaan tapahtuneiden muutosten myötä.

“Psykologin käynnit keskeytyi moneksi kuukaudeksi.”

“Koen mielenterveyteni parantuneen reippaasti koulun loppumisen jälkeen.”

“Olen alkanut pitää enemmän huolta itsestäni (liikunta, ruokavalio yms.) koska siihen on nyt enemmän aikaa.”

Useissa vastauksissa etäopiskeluun liittyvä stressi ja ahdistus korostuivat ja niiden kerrottiin liittyvän erityisesti työmäärään lisääntymiseen tai opintojen etenemisen vaikeutumiseen. Jatkuva kotona oleminen ja tietokoneen ääressä opiskeleminen koettiin myös turhauttavaksi ja kouluun kaivattiin esimerkiksi ystävien pariin. Lisäksi esimerkiksi koko perheen kotona olemisen koettiin kiristävän välejä perheessä.

“Olisi kiva tehdä jotain muuta kuin istua tietokoneella. Koulussa sai olla ystävien ja eläinten parissa tehdä töitä.”

“Koulutyöt tuottavat paljon enemmän työtä ja ahdistusta.”

“Ympäri vuorokauden on koulua sekä vapaa-aikaa sekaisin.”

“Lähes koko perhe kotona koko ajan, jonka takia hermot ovat kireillä ja riitoja tulee usein.”

68 % vastaajista koki vapaa-ajan viettämisen tapojensa muuttuneen merkittävästi poikkeusolojen myötä. Lisäksi 45 % kertoi joutuneensa luopumaan itselleen tärkeästä vapaa-ajan toiminnasta tai harrastuksesta. 33 % kuitenkin koki pystyvänsä edelleen viettämään vapaa-aikaansa mieluisalla tavalla. Lisäksi selkeä enemmistö (86 %) kertoi ruutuajansa lisääntyneen poikkeusolojen myötä.*

Millä tavoin koronaviruksesta johtuvat poikkeusolot näkyvät arjessasi? (N=3129)

Harrastamisen ja vapaa-ajan viettämisen tapojen suurimmat muutokset liittyivät erityisesti erilaisiin kodin ulkopuolisiin sosiaalisiin aktiviteetteihin, kuten kahviloissa, ravintoloissa ja elokuvissa käymiseen, järjestö-, yhdistys- ja kerhotoimintaan sekä nuorisotalolla ajan viettämiseen, joiden määrä vähentyi huomattavasti poikkeusolojen myötä. Lisäksi esimerkiksi liikunnan ja urheilun harrastamisessa tapahtui notkahdus. Kotona itsenäisesti toteutettavien aktiviteettien suosio puolestaan lisääntyi hieman. Esimerkiksi taiteet, käsityöt, lukeminen ja virtuaalipelaaminen lisääntyivät.

Yleisimmät syyt, jotka estivät osallistumista vapaa-ajan toimintaan ja harrastuksiin, olivat kokoontumisrajoitukset (54 %), harrastus- ja kokoontumispaikkojen sulkeutuminen (50 %) ja toiminnan taukoaminen (45 %).

Harraste/toiminta	Normaalisti	Poikkeusoloissa	Erotus
Urheilu	78 %	54 %	- 14 %
Taide	50 %	55 %	+ 5 %
Käsityöt	23 %	30 %	+ 7 %
Musiikki	49 %	41 %	- 8 %
Lukeminen	40 %	45 %	+ 5 %
Virtuaalipelaaminen	47 %	53 %	+ 6 %
TV/suoratoisto	73 %	72 %	+1 %
Sisällöntuotanto sosiaaliseen mediaan	69 %	60 %	- 9 %
Järjestö-, yhdistys- ja kerhotoiminta	20 %	9 %	- 11 %
Kulttuuri ja viihde, esim. elokuvat	54 %	6 %	- 48 %
Kahvilat ja ravintolat	62 %	7 %	- 55 %
Nuorisotalo	22 %	6 %	- 16 %

SOSIAALISET SUHTEET KÄRSIVÄT POIKKEUSOLOISSA

83 % kyselyyn vastanneista lapsista kertoi kokeneensa ystävyysuhteiden ylläpitämisen vähintään hieman haastavaksi poikkeusolojen aikana. Erittäin tai melko haastavaksi ystävyysuhteiden ylläpitämisen koki useampi kuin joka kolmas (36 %).

Yli puolet (55 %) vastaajista koki olevansa poikkeusolojen vuoksi aiempaa yksinäisempi. Enemmistö (79 %) myös kertoi viettävänsä aiempaa vähemmän aikaa ystäviensä kanssa, ja 47 % vastaajista koki olevansa

aiempaa etäisempi ystäviensä kanssa. Toisaalta 61 % kertoi viettävänsä aiempaa enemmän aikaa perheensä kanssa ja 37 % koki olevansa aiempaa läheisempi perheensä kanssa. 33 % vastaajista kuitenkin koki, että perheessä riideltiin aiempaa enemmän.*

ETÄOPISKELU KUORMITTI JA STRESSASI

62 % kyselyyn vastanneista lapsista kertoi koulunkäyntiin ja opiskeluun liittyvien asioiden stressanneen aiempaa enemmän etäopetuksen myötä. Lisäksi 59 % vastaajista koki opiskelun olleen etäopetuksen myötä aiempaa rankempaa. Yli puolet (52 %) myös piti vastaushetkellä itsenäisen opiskelun määrää liian suurena.*

34 % kyselyyn vastanneista lapsista koki opintoihin liittyvän tuen tarpeensa lisääntyneen samalla, kun 40 % kertoi saaneensa opintoihinsa aiempaa vähemmän tukea tai apua. Päivittäisen opiskeluun käytetyn

ajan suhteen vastaajat jakautuivat melko tasaisesti heihin, jotka kokivat opiskeluun kuluvan ajan lisääntyneen (38 %) ja heihin, jotka kokivat ajankäytöllisesti opiskelevansa vähemmän (42 %) etäopiskelun myötä. 43 % lapsista oli sitä mieltä, että etäopiskelu asetti oppilaat keskenään eriarvoiseen asemaan.*

75 % LAPSISTA KOKI OPINNOISSA PÄRJÄÄMISENSÄ VAIKEUTUNEEN TAI HEIKENTYNEEN ETÄOPISKELUN VUOKSI

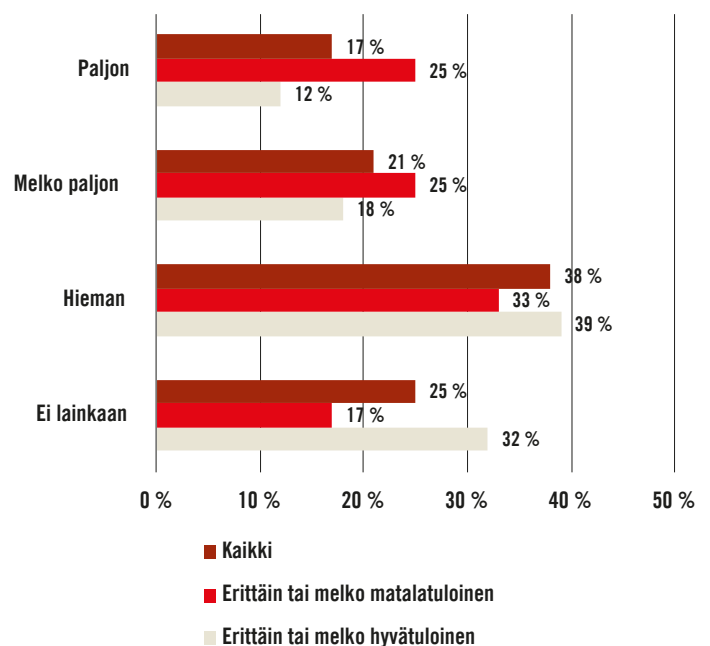
Enemmistö (75 %) kyselyyn vastanneista koki opinnoissa pärjäämisensä vaikeutuneen tai heikentyneen ainakin hieman etäopiskelun myötä. Melko paljon tai paljon vaikeuksia kokeneiden osuus kaikista vastaajista oli yhteensä 37 %. Matalatuloisten perheiden lapsilla vastaava luku oli 50 %.

Kaikkein yleisin syy etäopiskelun haastavuudelle oli vastausten mukaan se, ettei malttaisi opiskella itsenäisesti (61 %). Miltei puolet (49 %) vastaajista kertoi oppivansa paremmin yhdessä muiden kanssa. 44 % kertoi, että kotona oli liikaa häiriötekijöitä, kuten melua, tai ettei lapsella ollut omaa työskentelytilaa. Lisäksi useampi kuin joka kolmas (36 %) koki etäopiskelun haastavaksi, sillä tarvitsi opinnoissaan paljon tukea ja apua. Monet vastaajista myös kokivat, etteivät saaneet tarpeeksi tukea opintoihinsa: 29 % piti opettajilta saatua tukea riittämättömänä ja 17 % kotoa saatua tukea. Matalatuloisten perheiden lapsilla vastaavat luvut olivat 37 % (opettajat) ja 29 % (vanhemmat).

Useampi kuin joka kymmenes (12 %) vastaaja kertoi etäopiskeluun tarvitsemiensa opiskeluvälineidensä, kuten tietokoneen, ohjelmistojen, nettiyhteyden tai oppikirjojen, olleen puutteelliset. Matalatuloisten perheiden lapsista jopa 18 % piti opiskeluvälineitään puutteellisina.

Miltei joka kymmenes (8 %) lapsi myös kertoi kotona vallitsevan tilanteen, kuten päihde- tai mielenterveysongelmien tai henkisen tai fyysisen väkivallan, hankaloittavan etäopiskelussa pärjäämistä. Matalatuloisten perheiden lapsilla vastaava luku oli 15 %.

Koetko etäopiskelun vaikeuttaneen tai heikentäneen opinnoissa pärjäämistäsi? (N=3112)

10 % vastaajista kertoi, että opinnoissa pärjäämiseen vaikutti kielteisesti jokin muu kuin valmiissa vaihtoehtoisissa ehdotettu syy. Avoimissa vastauksissa korostuivat erityisesti kokemukset siitä, että koulutehtäviä oli liian paljon, vaatimustaso oli liian korkea ja ohjeistukset olivat puutteelliset tai niitä tuli liian monesta eri lähteestä. Koulun ja vapaa-ajan välisen rajan hämärtyminen koettiin myös raskaaksi.

“Liikaa tehtäviä. Niihin menee koko päivä. Ei vapaa-aikaa, ja se rupeaa stressaamaan.”

“Työmäärä on normaalia suurempi ja tuntuu ettei ole riittävästi aikaa suorittaa kaikkia tehtäviä.”

“Työn määrä on kasvanut, ja samaa aikaa odotetaan enemmän oma-aloitteisuutta kuin koskaan.”

“Tehtäviä on liikaa ja ne ovat liian laajoja. Opettajat eivät ehkä ole tajunneet, kuinka paljon aikaa ne vievät, ja vapaa-ajan sekä kouluajan erottaminen on vaikeaa, kun kouluhommia täytyy tehdä helposti 8h päivässä. Lisäksi jatkuva koneen tuijotus laittaa silmät ja pään särkemään niin keskittyminen herpaantuu.”

“En osaa erotella koulu-aikaa vapaa-ajasta, joten stressin määrä on suurempi.”

“Useista lähteistä tulevat ohjeistukset vaikeuttavat ohjeistusten muistamista.”

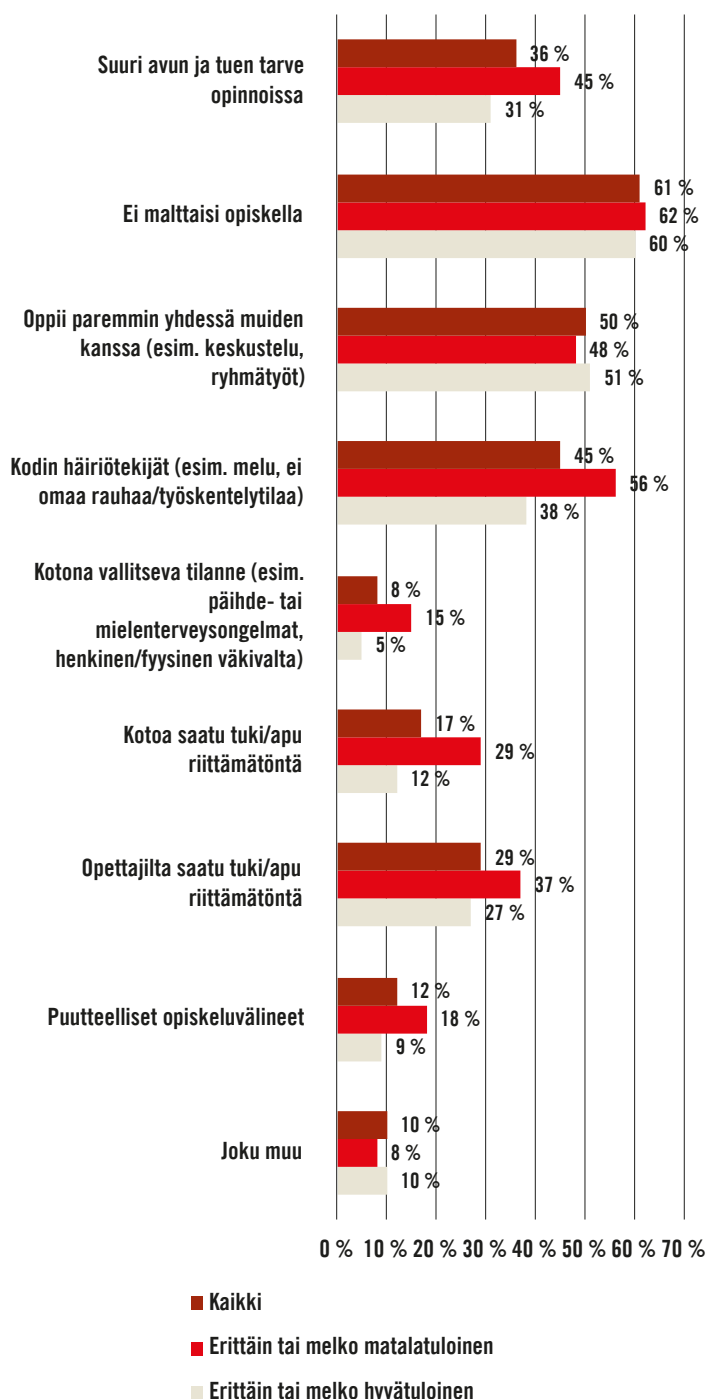
Osa vastaajista kertoi, että opiskeluun ja koulutehtäviin keskittyminen oli vaikeampaa kotona kuin koulussa. Lisäksi osa vastaajista kertoi opiskelevansa alaa, jota on käytännöllisistä syistä hankala opiskella etänä.

“En pysty keskittymään niin hyvin.”

“Opettajan läsnäolo auttaisi keskittymään.”

“Alaa on vaikea, melkein mahdoton opiskella etänä.”

Mistä haasteet johtuvat? (N=2330)

0 % 10 % 20 % 30 % 40 % 50 % 60 % 70 %

■ Kaikki

■ Erittäin tai melko matalatuloinen

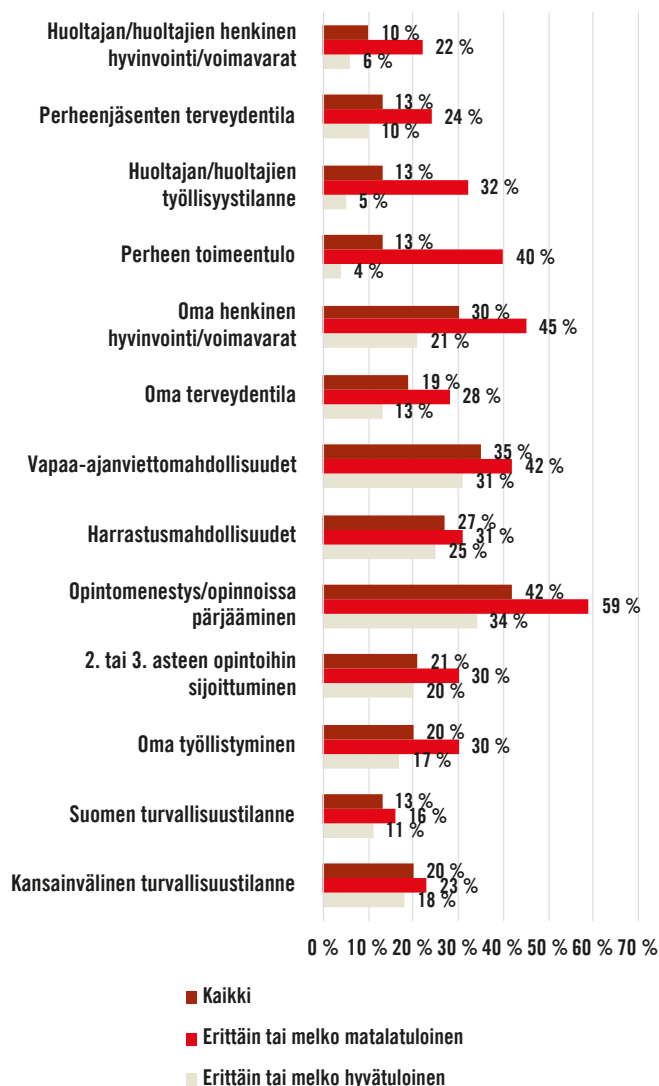
■ Erittäin tai melko hyvätuloinen

HUOLI TULEVAISUUDESTA PAINAA

Lasten suurimmat huolenaiheet nykyisten tai tulevien poikkeusolojen vaikutuksista tulevaisuuteen* koskivat erityisesti opintomenestystä tai opinnoissa pärjäämistä (42 %), vapaa-ajan viettämisen mahdollisuuksia (35 %), omaa henkistä hyvinvointia ja voimavaroja (30 %), harrastusmahdollisuuksia (27 %), jatko-opintoihin sijoittumista (21 %), omaa työllistymistä (21 %) sekä kansainvälistä turvallisuustilannetta (20 %).

Matalatuloisten perheiden lapset olivat keskimäärin huolestuneempia nykyisten tai tulevaisuuden poikkeusolojen vaikutuksista kuin muut lapset. Muihin verrattuna he olivat huomattavasti enemmän huolissaan muun muassa opintomenestyksestään ja opinnoissa pärjäämisestään (59 %), omasta henkisestä hyvinvoinnistaan ja voimavaroistaan (45 %), perheensä toimeentulosta (40 %) sekä huoltajan työllisyystilanteesta (32 %).

Oletko huolissasi nykyisten tai mahdollisesti tulevien poikkeusolojen vaikutuksista seuraaviin asioihin tulevaisuutta ajatellen? (N=3129)

PELASTAKAA LASTEN SUOSITUKSET

Pelastakaa Lapset suosittaa, että hallitus ja kuntapäätäjät

- Turvaavat lapsiperheiden riittävän toimeentulon ja sosiaaliturvan. Pitkään jatkuva poikkeustilanne kuormittaa erityisesti perheitä, joissa tulot ovat pienet, toimeentulo on katkennut äkillisesti tai vanhemmat kuuluvat riskiryhmään.
- Varmistavat, että koulujen oppilashuolto sekä lapsille ja nuorille suunnatut mielenterveyspalvelut ovat riittävät ja helposti saavutettavissa.
- Varmistavat, että lapsi- ja perhepalvelut kunnissa ovat riittävät, joustavasti saavutettavissa ja että niissä huomioidaan perheiden erilaiset tarpeet.
- Turvaavat resurssit niille toimijoille, jotka tuottavat lasten ja nuorten hyvinvointia edistäviä matalan kynnyksen digi- ja muita palveluita ja pystyvät näin toimimaan valtakunnallisesti kuntien tukena.
- Osoittavat lisää resursseja lapsille ja nuorille tiedottamiseen asioista, jotka koskevat lapsia ja heidän oikeuksiaan niin, että lapsen ikä ja eri kieli-ryhmät huomioidaan.
- Panostavat kokonaisvaltaiseen osallisuuden kehittämiseen kunnissa yhdessä lasten ja nuorten kanssa.
- Takaavat kaikille tällä hetkellä ja tulevaisuudessa etäopiskelussa oleville perusopetuksen ja toisen asteen opiskelijoille tarvittavat työskentelyvälineet etäopiskeluun.
- Takaavat riittävän tuen oppimiseen erityisen tuen tarpeessa oleville oppilaille.

Pelastakaa Lapset kannustaa lasten ja nuorten kanssa työskenteleviä ammattilaisia

- Huolehtimaan, että lapset saavat tietoa omista oikeuksistaan ja poikkeustilanteen vaikutuksista omaan elämäänsä.
- Vaikuttamaan siihen, että koronatilanteesta hyväksi havaittuja uusia toimintatapoja ja käytäntöjä sovelletaan kouluissa ja vapaa-ajan toiminnoissa myös poikkeusajan jälkeen.
- Huolehtimaan lasten ja nuorten mielenterveystaitojen opetuksen ja turvataitokasvatuksen riittävästä tasosta. Ennaltaehkäisevillä toimilla voidaan vahvistaa lasten ja nuorten resilienssiä ja varautumista mahdollisiin tuleviin poikkeustilanteisiin.

Kyselyyn teemaan liittyvää taustatietoa sekä tilastoja lapsista ja lasten asemasta Suomessa

Allianssi, Demi, Pelastakaa Lapset, Väestöliitto, Yeesi (2020). #MP Korona. Kysely koronaviruksen vaikutuksista nuorten elämään.

Haettu osoitteesta: <https://www.a-lehdet.fi/artikkelit/mpkorona-kysely>

Lapsiasiavaltuutettu (2020). Lapsiasiavaltuutetun vuosikirja 2020. Lapsiasiavaltuutetun toimiston julkaisuja, 2.

Haettu osoitteesta: http://lapsiasia.fi/wp-content/uploads/2020/05/LAPS_vuosikirja-2020.pdf

Lasten ja nuorten säätii (2020). Nuorten ääni: 10 kysymystä koronatilanteesta.

Haettu osoitteesta: https://www.nuori.fi/wp-content/uploads/2020/04/Nuorten-a%CC%88a%CC%88ni_10-kysymysta%CC%88-koronatilanteesta_kysely.pdf

Myllyniemi, S. (toim.) (2016). Arjen jäljillä. Nuorisobarometri 2015. Helsinki: Opetus- ja kulttuuriministeriö, Nuorisosiain neuvottelukunta, Nuorisotutkimusseura ja tekijät.

Haettu osoitteesta: <https://tietoanuorista.fi/nuorisobarometri/nuorisobarometri-2015/>

Pekkarinen, E. & Myllyniemi, S. (toim.) (2018). Opin polut ja pientareet. Nuorisobarometri 2017. Helsinki: Opetus- ja kulttuuriministeriö & Nuorisotutkimusseura & Valtion nuorisoneuvosto.

Haettu osoitteesta: <https://tietoanuorista.fi/nuorisobarometri/nuorisobarometri-2017/>

Pelastakaa Lapset

Pelastakaa Lapset ry on poliittisesti ja uskonnollisesti sitoutumaton, vuonna 1922 perustettu kansalaisjärjestö, joka edistää lapsen oikeuksien toteutumista Suomessa ja maailmalla.

pelastakaalapset.fi

LAPSIRIKAS -TOIMINTA

Konkreettista arjen apua lapsiperheille
vapaaehtoistyön ja kansalaistoiminnan kautta

Lapsiperheiden kokemuksia
korona-ajan arjen
selviytymisestä

Eduskunnan
sivistysvaliokunnan
kuuleminen 12.6.2020

Anne-Maria Takkula
Auta Lasta ry
kehittämispäällikkö

Lapsirikas- toiminta

- Lapsirikas-toiminta on Veikkauksen/Stea:n rahoittamaa lapsiperheiden, erityisesti monilapsisten perheiden arjen tukea kansalaistoimintaa ja vapaaehtoistyötä organisoimalla. Toiminta on saanut pysyväisluonteisen asiakokonaisuus-avustuksen. Toiminta on kehitetty hankkeena vuosina 2016-2019
- Toimintaa hallinnoi oululainen järjestö Auta Lasta ry
- Toimii Oulun kaupungin ja Raahen seudun hyvinvointikuntayhtymän alueella
- Hanke on järjestänyt ja rakentanut lapsiperheiden matalan kynnyksen arjen tukea yhteistyössä lapsiperhejärjestöjen, seurakuntien ja kaupunkien kanssa
- Toiminnan mallinnus löytyy Inno-kylästä

Lapsirikas-toiminta on tavoittanut

- Toiminta on tavoittanut yli 900 perhettä vuosien 2016-2019 aikana. Näissä perheissä on n. 3600 lasta. Osa perheistä on ollut toiminnan piirissä koko hankeajan
- Lapsirikas-toiminnassa toimii arjen apuna vapaaehtoiset. Toiminnassa on mukana myös työkokeilussa olevia henkilöitä. Lapsirikas toiminnassa on ammattiharjoitteluissa sosiaali- ja terveysalan oppilaitoksissa opiskelijoita useammassa oppilaitoksesta.
- Toiminnassa on tuotettu tietoa julkisiin palveluihin mm. lapsiperhekyselyillä. Perheet ovat olleet kokemusasiantuntijoina kehittämässä toimintaa
- Hankeaikana on tuotettu graduja ja ammattikorkeakoulutasoisia opinnäytetöitä mm. perheiden palvelukokemuksista ja kohtaamisesta. Vasta valmistui opinnäytetyö lapsiperheköyhyydestä

Lapsirikas-toiminnan arjen apu

- Lastenhoitoa ja apua kodinhoidollisissa tehtävissä
- Vanhemman asioinnin mahdollistaminen mm. lääkäri- ja terapiakäynnit
- Vanhemman oman ajan mahdollistaminen
- Palveluohjaus kunnallisiin ja järjestöjen palveluihin
- Vertaistoiminnan tukeminen
- Lapsen tai aikuisen yksilöllinen tuki, henkinen tuki
- Yhteisöllisen vapaaehtoistoiminnan aktivoiminen
- Lapsiparkkien järjestäminen ja organisointi eri asuinalueilla

Toiminnan painopistealueet

- Perheisiin annettava arjen tuki perheen tarpeiden mukaisesti perheiden kokemusta kuunnellen
- Tuetaan hankehakemuksen mukaisesti toiminta-alueella vuosittain 300 perhettä ja pidetään toiminnassa 60 vapaaehtoistoimijaa
- Rekrytoidaan ja koulutetaan aktiivisesti vapaaehtoisia
- Järjestetään kunta- seurakunta- ja järjestöyhteistyönä lapsiparkkitoimintaa
- Yhteistyö oppilaitosten ja työllisyyspalveluiden kanssa
- Osallistutaan aktiivisesti perhekeskusten kehittämistyöhön kunta-järjestö -yhteistyönä
- Osallistutaan aktiivisesti kaikkeen lapsiperheitä koskevaan alueelliseen kehittämistyöhön

www.lapsirikas.fi

TOIMINTA KORONA-AIKANA

- Toiminnassa lähdettiin selvittämään perheiltä arjen tuen tarvetta ottaen huomioon Thl:n suositukset
- Toiminnassa mukana olevat vapaaehtoiset, opiskelijat ja toimijat soittivat kaikkiin Raahen hyvinvointikuntayhtymän alueella arjen tuessa mukana olleisiin perheisiin sekä Oulun alueella perheisiin, joissa oli aktiivisesti käyty puolen vuoden aikana. Kevään aikana oltiin yhteydessä n. 200 perheeseen. Yhteydenotot perheisiin jatkuvat
- Perheiltä kysyttiin millaista apua he toivoisivat ottaen huomioon yksilöllisesti heidän tilanteensa
- Soittokierroksen aikana 30% perheistä ilmoitti tarvitsevansa apua

Tuen järjestäminen korona aikana

- Useat perheet totesivat, että selviävät arjesta. Heille jäi turvallinen olo yhteydenotosta, että heistä välitetään ja on tietoa kanavista joiden kautta voi saada apua ja ohjausta.
- Monilla perheillä nousi huoli taloudesta, koska useissa perheissä tuli lomautuksia. Kuntien ratkaisut kouluruokailun järjestämisessä viipyivät ja useissa perheissä oli pulaa ruuasta.
- Perheet toivoivat mm. lasten ulkoilutusapua, etäyhteydellä lasten koulunkäynnin tukea, etäyhteydellä lasten viihdyttämistä asioinnin mahdollistamista, kaupassakäyntiapua, ruoka-apua ja taloudellista tukea
- Perheet toivoivat, että olisimme apuna kertomassa julkisen tahon toimijoille esim. kouluille ja sosiaalipalveluihin miten rankkaa heidän arkensa on

Tuen järjestäminen korona-aikana

-> lapsirikas -toiminta haki lehtitiedotteella alueen lehdissä sekä somekanavilla (mm. facebook, alueen puskaradiot) vapaaehtoisia korona-ajalle mm. ulkoilutusapuun, kaupassakäynteihin sekä etäyhteyksillä auttamiseen. Kerrottiin myös taloudellisen tuen tarpeesta.

Vapaaehtoisia ilmoittautui hyvin. Tiedottaminen poiki taloudellista apua useasta suunnasta .Lapsirikas-toiminta verkostoitui ruoka-apua jakavien tahojen kanssa ja perheille saatiin ruoka-apua ensihätään. Vapaaehtoiset kävivät auttamassa perheissä perheen pyyntöä kunnioittaen.

Perheiden luvalla otettiin yhteyttä julkisiin palveluihin sekä seurakuntien ja järjestöjen palveluihin avun ja tuen järjestymiseksi

Perheiden kokemuksia arjessa selviytymisessä

- Useissa perheissä oli molemmat tai toinen vanhempi kotona
- Useampilapsisissa perheissä oli monenikäisiä lapsia. Kotona oli täysi työ järjestää koululaisille rauhallisia soppia opiskella. Monissa perheissä oli saunan lauteetkin käytössä. Vanhempien voimavarat olivat tiukalla esim. koulurytmitysten, lasten ulkoiluttamisen ja ruuanlaiton sekä kotitöiden aikatauluttamisessa
- Monilla perheillä ei ollut kaikille lapsille käytössä tietokoneita. Erityisesti koronavaiheen alussa moni arasteli ottaa kouluilta lainakoneita. Vanhemmat myös kertoivat, että he eivät hallitse laitteiden käyttöä.

Perheiden kokemuksia arjessa selviytymisestä

- Useassa yhden vanhemman perheessä arjen sujuminen oli korona-aikana haastavaa. Lapsia ei voinut kuljettaa mielellään kaappoihin ja asioille. Yhden vanhemmat perheet, joissa vanhempi teki töitä kotona pyysivät myös kotiinsa sisälle arjen apua edellyttäen että toimijat voivat suojautua ja noudattaa ohjeita
- Perheet, joilla oli tuore erotilanne olivat erityisen kuormittuneita ja monet auttamistahot kaikkosivat. Etäyhteydellä saatu tuki koettiin hyväksi, mutta kohtasimme myös tilanteita, joissa oli jääty aivan yksin hyvin haavoittuneisiin tilanteisiin
- Osassa perheissä oli riskiryhmissä olevia perheenjäseniä. Hei eivät halunneet apua kotiinsa ja olivat peruneet kunnan järjestämän kotiavun ja perhetyön. Näiden perheiden osalta huoli jaksamisesta oli suuri. Puhelinyhteydessä yleensä uupumus kuului itkuna ja ahdistuksena.
- Perheet joissa oli erityislapsia antoivat myös palautetta, että osalle erityislapsista kotiin jääminen oli helpotus, mutta vaati aikuisilta erityispanostusta

Toimijoiden havaintoja perheiden palveluiden järjestymisestä korona-aikana

- Useiden perheiden pitkäaikainen tuki katkesi korona-aikana (kotipalvelu, perhetyö, koulun oppilashuolto), juuri silloin kun sitä olisi eniten tarvittu
- Koulujen koulunkäyntiavustajien lomautukset ihmetyttivät, koska perheiden tarvitse koulunkäynnin tuen tarve oli todella kova. Monet perheet olisivat olleet valmiita etätukeen
- Erityislasten perheissä saattoi koulukäynnin tukena olla jopa toinen lapsi, jos vanhemmat kävivät töissä. Korona-ajan alussa tuli palautetta ettei erityislapsen asiassa kouluta edes oltu yhteydessä selviämisestä
- Julkisen palveluiden kontaktit perheisiin vähäisiä sekä opetustoimesta että peruspalveluista erityisesti tilanteissa joissa erityispalveluiden tarve. Perheet olisivat toivoneet aktiivisempaa yhteydenottoa. Perheiden kokemukset vaihtelivat riippuen alueista.
- Useat järjestöt tekivät etäpalvelua, konkreettinen apu arjesta jäi pois. Vaikka esim. Oulun kaupunki järjesti keskitetysti Oulu-apua, yhteistyö jäi järjestöjen kesken ohueksi. Puuttuu yhteinen toimintasuunnitelma
- Useasta palvelusta puuttuu konkreettinen kriisiajan suunnitelma
- Yhteistyön rakentaminen kunta-järjestöyhteistyössä hidasta, lainsäädännölliset esteet konkretisoituivat :Korona-aika tehnyt näkyväksi lainsäädännölliset raja-aidat
- Puhe mahdollisesta lastensuojelun työn määrän kasvusta ihmetyttää : miksi ei panosteta ennaltaehkäisevään työhön erityisesti tällaisessa kriisitilanteessa. Tilanne paljasti myös miten heikkoa se on normitilanteessa.
- Korona-aika konkretisoi sen miten tärkeää kaikelle lapsen kehitykselle on perheiden tukeminen ja perheiden hyvinvointi
- Perheet ottivat ison vastuun yhteiskunnan järjestämistä palveluista! Useimmat selvisivät!

"LAPSUUS ON SYVYYS KAIKEN ALLA"

Raahen seudun
HYVINVOINTI-
KUNTAYHTYMÄ

Oulu Capital
of Northern
Scandinavia

Tuovi Hakulinen

11.6.2020

Sivistysvaliokunta

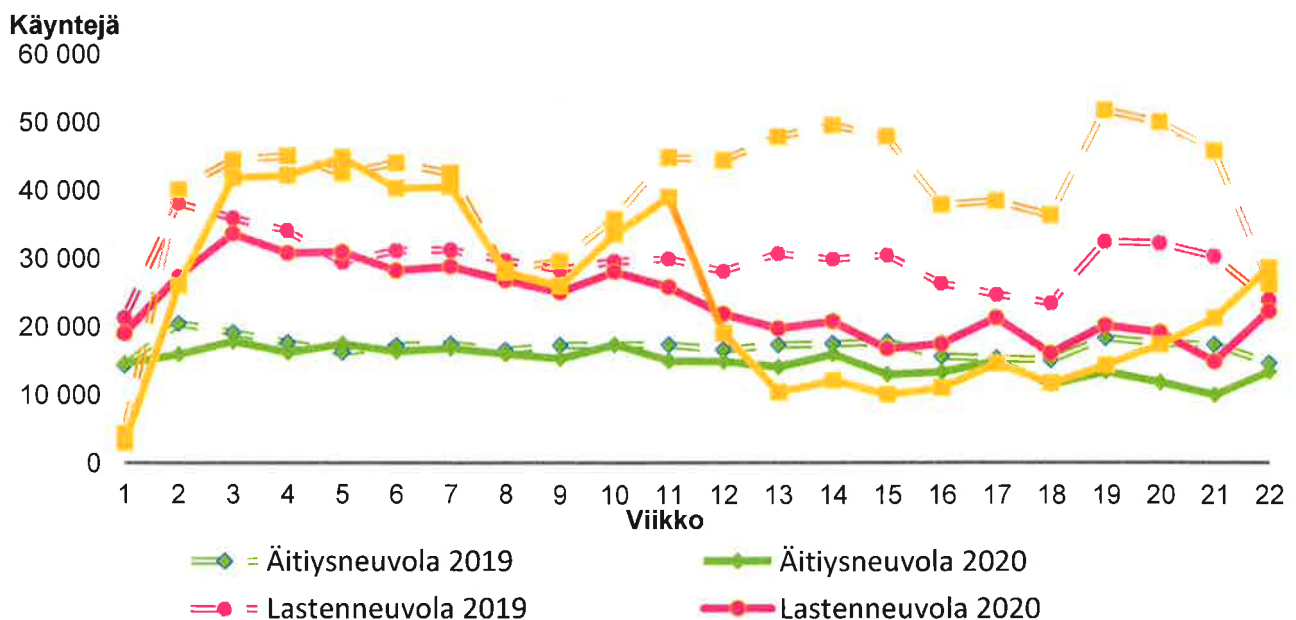
Sivistysvaliokunnan kuulemistilaisuus 12.6.2020

Koronapandemian lapsivaikutusten arviointi erityisesti neuvolatoiminnan osalta

Myös poikkeustilanteessa lapsilla ja perheillä on oikeus lakisääteisiin ehkäiseviin palveluihin. Sosiaali- ja terveydenhuollon palveluja ei voida lakkauttaa, eikä niiden viivästyminen saa vaarantaa kenenkään arjessa selviytymistä ja turvallisuutta. Ohjeiden mukaan raskaana olevien määräaikaiset terveystarkastukset ja lisäkäynnit äitiysneuvolassa tulee toteuttaa suosituksen mukaisesti. Lisäksi 1,5-vuotiaille ja sitä nuoremmille lapsille tulee järjestää lakisääteiset terveystarkastukset lastenneuvolassa vaikeassakin paikallisessa epidemiatilanteessa. Myös leikki-ikäisten käynnit tulee toteuttaa viiveettä, jotta lasten kasvun ja kehityksen häiriöt sekä perheiden tuen tarpeet havaitaan ajoissa. (STM 2020.)

Vastaanottokäynneissä tapahtuneet muutokset

Perusterveydenhuollon avohuollon hoitoilmoitusrekisterin (Avohilmo) käyntitietojen mukaan käyntimäärät äitiys- ja lastenneuvolassa vähenivät huomattavasti viikoilla 1–22 verrattuna vuoden 2019 käyntimääriin. Neuvoloiden käyntimäärien väheneminen on näkyvillä viikolta 10 alkaen. Etäkouluun siirtyminen viikolla 12 johti kouluterveydenhuollon palvelujen voimakkaaseen karsimiseen, mikä näkyy käyntien määrän romahtamisena. Positiivista on se, että viikolla 22 käynnit ovat jo noususuunnassa (Kuvio 1).

Kuvio 1. Äitiys- ja lastenneuvolan sekä kouluterveydenhuollon käyntimäärien muutokset vuonna 2020 ja 2019 viikoilla 1–22 (THL kuutioraportointi. Avohilmo: käynnit palveluntuottajittain. Vantaan ja Tampereen tiedot poistettu molempien vuosien luvuista, koska vuoden 2020 tiedoissa on puutteita.

Tuovi Hakulinen

11.6.2020

Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksessa tehdyt selvitykset koronatilanteen vaikutuksista palveluihin (Hietanen-Peltola ym. 2020, Rissanen ym. 2020) tuovat esille sen, että käyntimääriä on leikattu eri palveluntarjoajien toimesta. Myös äitiys- ja lastenneuvolan asiakkaat ovat peruneet varattuja aikoja tai eivät ole hakeutuneet palveluihin koronavirustartunnan pelossa. Sosiaali- ja terveydenhuollon palveluissa reagoitiin epidemiauhkaan nopeasti – ehkä liiankin nopeasti. Monilla paikkakunnilla lähdettiin palveluja supistamaan voimakkaasti, ja lasten, nuorten ja perheiden ehkäisevistä terveyspalveluista siirrettiin henkilöstöä runsaasti muihin palveluihin, vaikka epidemiatilanne ei vielä sitä edellyttänyt. Osa vastaanottokäynneistä peruttiin, osa siirrettiin myöhempään ajankohtaan ja osa järjestettiin etäpalveluina (Hietanen-Peltola ym. 2020).

Äitiysneivolakäyntejä vähennettiin suhteessa vähemmän kuin lastenneivolakäyntejä (kuvio 1). Lasta odottavissa perheissä koronakriisin lisäksi ahdistusta lisäsivät sairaaloissa tehdyt vierailurajoitukset. Synnytyssairaalat sallivat raskaana olevan puolison tai tukihenkilön läsnäolon ainoastaan synnytyssalissa. Vastaavasti osa kunnista rajoitti lapsen toisen vanhemman osallistumista äitiys- ja lastenneuvolan määräaikaisiin terveystarkastuksiin ja kotikäyntejä ei enää tehty. Myös perhevalmennus jätettiin tauolle tai se järjestettiin etäpalveluna. Vierailurajoitukset, perhevalmennuksen ja kotikäyntien tauolle jättämiset aiheuttivat raskaan oleville ja äskettäin synnyttäneille sekä heidän läheisilleen ylimääräistä pelkoa ja ahdistusta, joka aiheuttaa myös lapselle stressiä. Lisäksi ne heikensivät neuvolan keskeisimpiä työsisältöjä eli vanhemmuuden ja parisuhteen tukea.

Osa kunnista järjesti poikkeusoloissa lasten terveystarkastuksia ainoastaan alle yksivuotiaille lapsille ja osa sosiaali- ja terveysministeriön ohjeiden mukaisesti myös 18 kuukauden ikäisille ja sitä nuoremmille lapsille. Leikki-ikäisten terveystarkastukset joko jätettiin kokonaan tekemättä tai osa niistä siirrettiin myöhemmin tehtäväksi tai osa toteutettiin etävastaanottoina. Neuvolassa pyrittiin kuitenkin tapaamaan erityisesti ne lapset ja perheet, joista oli huoli. (Hietanen-Peltola ym. 2020.)

Terveystarkastuskäyntien supistaminen lastenneuvolassa on johtanut muun muassa siihen, että osa kansalliseen rokotusohjelmaan kuuluvista rokotuksista on jäänyt antamatta. Erityisesti lapsen ensimmäisen ikävuoden aikana annettavia rotavirus- ja MPR-rokotteita on annettu suhteellisesti vähemmän verrattuna samaan ajankohtaan vuonna 2019. Rokotuksissa on selvästi myös alueellisia eroja. Kansallinen rokotusohjelma on kuitenkin suunniteltu niin, että rokotteet suojaavat lasta juuri oikeaan aikaan.

Huolellinen terveysseuranta on tärkeä kaikille lapsille ja varsinkin lapsen ensimmäisen ikävuoden aikana, jolloin lapsen kasvu ja kehitys ovat kiivaimmillaan. Kasvun ja kehityksen poikkeamat, sairaudet ja muut kehityksen ongelmat on todettava mahdollisimman varhain. Tällaisia ovat esimerkiksi sydänviat, aineenvaihdunnan sairaudet, pituuden ja painon kehityksen poikkeamat sekä aistiviit ja neurologiset ongelmat. Vanhemman ja lapsen välisen varhaisen vuorovaikutuksen pulmia voidaan tunnistaa jopa ensimmäisten elinviikkojen aikana ja mielenterveyden ongelmia ennakoivia seikkoja jo ensimmäisen elinvuoden aikana. Perheen haasteellisten tilanteiden ja ongelmien tunnistamatta jättämisestä ja hoidon viivästyttämisestä voi olla seurauksena pysyviä haittoja tai jopa henkeä uhkaavia tilanteita lapsen kehitykseen. Ne voivat tulla esiin myös viiveellä esimerkiksi oppimisvaikeuksina ja altistumisena syrjäytymiseen tai riskikäyttäytymiseen. Rekisteritietoa poikkeusoloissa lapsille koituneista edellä mainituista hoitovajeista tai riskeistä kehitykselle ei ole vielä saatavilla.

Perheiden kuormitus on lisääntynyt arjen muuttuessa koronakevään aikana. Epidemia, oma tai läheisen sairastuminen, muutokset koulunkäynnissä ja työssä, taloudelliset huolet ja perheen ulkopuolisten sosiaalisten suhteiden väheneminen ovat haastaneet perheitä. (Hietanen-Peltola ym.

Tuovi Hakulinen

11.6.2020

2020, THL viikkoraportit 21, 22 ja 23.) Tällöin riski kasvaa, että turvattomuuden tunne ja muutokset arjessa näyttäytyvät esimerkiksi lapsen psyykkisenä oireiluna, perheen sisäisinä vuorovaikutusongelmina, parisuhdeongelmina, lähisuhdeväkivaltana ja päihdeongelmina. Lapsiperhepalveluissa on havaittu psyykkisen oireilun, vuorovaikutusongelmien ja parisuhdeongelmien lisääntyneen. Rajoitustoimien vuoksi perheiden mahdollisuudet tukeutua lähipiiriin kuten isovanhempien ja muun tukiverkoston apuun ovat vähentyneet, joten palvelujen merkitys avunsaannissa on kasvanut.

Säännölliset terveystarkastukset mahdollistavat vanhempien ja lapsen kehitysympäristön riskien ja ongelmien varhaisen tunnistamisen. Tuen ja avun tarve on jäänyt poikkeusoloissa kontaktien puutteen vuoksi helpommin piiloon ja tunnistamatta, jolloin apua ja tukea ei ole pystytty räätälöimään perheille varhaisessa vaiheessa. Poliisin hälytystehtävien määrä perheväkivallan takia on pysynyt alkuvuoden suurin piirtein samalla tasolla ja vastaa vuoden 2019 tasoa. Poliisin yhteenlasketut kotihälytystehtävät ovat sen sijaan olleet korkeammalla tasolla kuin alkuvuonna ja edellisvuonna samaan aikaan. Kotihälytystehtävät sisältävät muun muassa häiritsevän käytöksen ja metelöinnin, mitkä ovatkin yleisiä kotihälytysten syitä (THL viikkoraportti 23). Lastensuojeluilmoitukset ovat vähentyneet, koska perheet ovat viettäneet yhä enemmän aikaa kotona, jolloin lasten oireilu ja perheen ahdinko on jäänyt ulkopuolisilta huomaamatta. (Hietanen-Peltola ym. 2020.)

Neuvolapalvelujen työ ja tuki on nyt tärkeämpää kuin koskaan ennen. Äitiys- ja lastenneuvolapalvelut on saatava pikimmiten palautettua aiemmalle tasolle. Neuvolan henkilöstöresurssit on saatava suositusten mukaisiksi, jotta neuvola voi täysipainoisesti hoitaa tehtävänsä sekä raskaana olevien että lasta kasvattavien perheiden terveyden ja hyvinvoinnin edistämiseksi ja sairauksien ehkäisyssä. Neuvolapalvelujen henkilöstösiirrot muihin tehtäviin on peruttava. Neuvola on tavoittanut tähän saakka lähes kaikki perheet riippumatta perheen sosioekonomisesta asemasta. Perheiden tulee olla yhdenvertaisessa asemassa palvelujen saannissa riippumatta asuinpaikasta. Poikkeusoloissa tämä on erityisen tärkeää lasten turvallisuuden takaamiseksi ja syrjäytymisen ehkäisemiseksi.

Koronavirusepidemiasta ovat nyt kärsineet kaikkein heikoimmassa asemassa olevat perheet, joilla on ennestään monia kuormittavia tekijöitä ja muita ongelmia elämässään ja voimavarat vähissä. Hankalassa taloustilanteessa on hyvä muistaa, että lasten ja perheiden ehkäisevistä palveluista säästäminen tulee todella kalliiksi. Tämä tuli todistetuksi jo 1990-luvulla.

Helsingissä 11.6.2020

Tuovi Hakulinen
Tutkimuspäällikkö, TtT, Dosentti
Terveiden ja hyvinvoinnin laitos
Lapset, nuoret ja perheet –yksikkö

Tuovi Hakulinen

11.6.2020

Lähteet:

Hietanen-Peltola M, Vaara S, Hakulinen T, Hastrup A. 2020. Lasten, nuorten ja perheiden peruspalvelut koronakeväänä 2020. Tuloksia kouluterveydenhuollon verkoston ja perhekeskusverkoston tiedonkeruista. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos, Työpaperi xx/2020. Julkaistaan 15.6.2020.

Rissanen P, Parhiala K, Kestilä L, Härmä V, Honkatukia J, Jormanainen V. 2020. COVID-19-epidemian vaikutukset väestön palvelutarpeisiin, palvelujärjestelmään ja kansantalouteen: nopea vaikutusarvio. THL raportti 8/2020 <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-343-496-7>

THL:n viikkoraportti koronaepidemian vaikutuksista, viikko 23 <http://urn.fi/URN:NBN:fi-fe2020052038462>

THL:n viikkoraportti koronaepidemian vaikutuksista, viikko 22 <http://urn.fi/URN:NBN:fi-fe2020052038462>

THL:n viikkoraportti koronaepidemian vaikutuksista, viikko 21 <http://urn.fi/URN:NBN:fi-fe2020052038462>

THL (luettu 8.6.2020) <https://thl.fi/fi/web/lapset-nuoret-ja-perheet/ajankohtaista/neuvolan-ja-opiskeluhoollon-palvelujen-jarjestaminen-koronavirustilanteessa>

THL tiedote 14.5.2020 <https://thl.fi/fi/-/lasten-rokotteita-on-otettu-vahemman-kuin-vuosi-sitten-rokotuksista-on-tarkeaa-huolehtia-myos-poikkeusoloissa?redirect=%2Ffi%2Fweb%2Flapset-nuoret-ja-perheet%2Fajankohtaista>

STM: Covid-10 aiheuttaman poikkeustilan huomioiminen perustason sosiaali- ja terveydenhuollon palvelujen toiminnassa (päivitetty 16.4.2020) PDF STM 2020. Sosiaali- ja terveydenhuollon kriittiset palvelut Covid-19-epidemian aikana. Sosiaali- ja terveystieteiden ministeriö 8.5.2020, Kuntainfo 4/2020.

Koronapandemian lapsivaikutusten arviointia

Tarja Mankinen
Varhaiskasvatuksen opettaja
Varhaiskasvatuksen opettajien liitto
Oulu

VARHAISKASVATUKSEN OPETTAJIEN LIITTO
SMÅBARNSPEDAGOGIKENS LÄRARFÖRBUND

Koronapandemian lapsivaikutusten arviointia

Lähtökohtana

- **Varhaiskasvatuksella tarkoitetaan lapsen suunnitelmallista ja tavoitteellista kasvatuksen, opetuksen ja hoidon muodostamaa kokonaisuutta, jossa painottuu erityisesti pedagogiikka, Varhaiskasvatuslaki 2§**
- Varhaiskasvatuksen tavoitteet, Varhaiskasvatuslaki 3

Koronapandemian aiheuttaman poikkeusolon aikana varhaiskasvatuslain tavoitteet toteutuivat osittain tai eivät toteutuneet ollenkaan mm.

- Lapsen kokonaisvaltaisen hyvinvoinnin tukeminen, koulutuksellisen tasa-arvon toteutuminen
- Oppimisen edellytysten tukeminen, lapsen vasun toteutuminen, yksilöllisen tuen tarpeen tunnistaminen, toteutuminen
- Monipuolinen pedagoginen toiminta oppimista edistävässä oppimisympäristössä, varhaiskasvatuksen opettajan pedagoginen opetus, kasvatus ja ohjaus
- Pysyvien vuorovaikutussuhteiden turvaaminen
- Yhteistyö- ja vuorovaikutustaitojen tukeminen ja kehittäminen
- Vertaisryhmän/ryhmän jäsenyys, osallisuus
- Yhdenvertainen mahdollisuus osallistua varhaiskasvatukseen

Koronapandemian vaikutuksia lapseen varhaiskasvatukseen näkökulmasta

- Päivittäiset arjen kohtaamiset huoltajien kanssa puuttuivat
  - huoliperheet, jopa kadonneet perheet
- Huoltajien tukeminen kasvatustyössä, yhteiset tavoitteet lapsen hyvinvoinnin parhaaksi
  - puuttui/vähäistä
- Varhainen puuttuminen, lapsen tarvitseman tuen tarjoaminen oikea-aikaisesti
  - mahdotonta/vaikeutui
- Yhteistyö sosiaali- ja terveystoimen toimijoiden kanssa
  - Yhteistyö loppui tai väheni poikkeusolon aikana
- Lapsen tukitoiminen säännöllinen toteutuminen vaikeutui
  - myös yleisen tuen merkitys
  - jopa päivärytmi, välittävä aikuinen
- Lapsen yksinäisyys, osallistumattomuus
- Vertaisryhmän, oman ryhmän merkitys kasvun ja kehityksen kannalta jäi puuttumaan
- Lapsen tavoitteista lähtevän pedagogisesti suunnitellun, ohjatun ja arvioidun toiminnan puuttuminen
  - varhaiskasvatuksen opettajan opetus ja ohjaus
- Osa lapsista on hyötynyt kotonaolon ajasta
  - perheen yhteinen aika, kiireettömyys

Koronapandemian aikaisia kokemuksia varhaiskasvatuksessa

- Päiväkodit olivat auki koko poikkeusolon ajan
  - varhaiskasvatuksen laaja yhteiskunnallinen merkitys
  - henkilökunnan huoli omasta ja perheidensä terveydestä, vaikutus työhyvinvointiin
- Viestintää monelta suunnalta
  - OKM, THL, kuntataso/hallintokuntataso
  - osin ristiriitaisia ohjeita
  - kun poikkeusolo päättyi, saimme OPH:lta selkeimmät ohjeet toiminnan järjestämiseksi
- Paikallistaso teki omia sovelluksiaan
  - esim. päiväkotien/ryhmien yhdistäminen kesäaikana -suosituksia tulkittu kunnissa ”euro edellä”
- Työntekijöiden pääsy koronatesteihin vaikeaa, ainakin Oulussa
- Pkjohtajat/esimiehet ”lääkäreinä”
  - omailmoitus nostettiin 10 päivään
  - työterveyteen oli vaikea saada vastaanottoaika

Poikkeusolon aikana tehtiin

- Oulussa laadittiin esiopetusta kotona poikkeusolon aikana ohjeistus
  - kirje huoltajille
  - esiopsin Ilmaisun monet muodot otsikoiden alle koottu tietoa ja toiminta ohjeita ja – malleja
  - Ohjeistuksen tavoitteena on tukea perheen mahdollisimman sujuvaa arkea. Kotona vaka/eskari on toiminnallista arjen tilanteita hyödyntävää mukavaa yhteistä tekemistä. Koti on oppimisympäristönä niin, että lapsen kanssa leikitään, harjoitellaan, opetellaan, oivalletaan, ymmärretään ja opitaan <https://www.ouka.fi/oulu/paivahoito-ja-esiopetus/esiopetus-kotona-poikkeusolon-aikana-vinkkeja-ja-vihjeita>
- Yhteydenpitoa lapsiin/perheisiin puhelimitse/Teamsin välityksellä
- Toiminta- ja tehtäväpaketteja
- Wilma-viestit perheille, perheiltä
- Useita hienoja etävaka-malleja eri puolella suomea

Varautuminen mahdolliseen poikkeusaikaan

- Valtakunnallinen ohjeistus etätoiminnan toteuttamiseen
  - yhdenvertaisuus
- Työnjako ja vastuut erityistilanteisiin
  - ministeriöt, kuntataso, hallintokunta, yksikkö
- Riittävät resurssit yhteydenpitoon sekä etätoiminnan toteuttamiseen
  - varhaiskasvatuksen opettajien johdolla, mukana koko kasvatushenkilöstö
- Tvt-laitteet
  - koulutus
- Opetus- ja kulttuuriministeriön valtionavustushaun koronaviruksen (COVID-19) aiheuttamien poikkeusolojen vaikutusten tasoittamiseksi ensi lukuvuodelle
  - Olisi hyvä suunnata katse tulevaisuuteen ja mahdollistaa uusien toimintamallien ja toimintakulttuurin kehittämisen
  - Pienemmät ryhmäkoot
  - Lisää varhaiskasvatuksen opettajia ja erityisopettajia

VARHAISKASVATUKSEN OPETTAJIEN LIITTO
SMÅBARNSPEDAGOGIKENS LÄRARFÖRBUND

Uudet yhteystiedot:

www.vol.fi

@Varhaiskasvatuksen opettajien liitto

@Voliitto

@VOL ry

Lausunto Sivistysvaliokunnalle 12.6.2020
Koronapandemian lapsivaikutukset
Tiina Ristikari, Kehitysjohtaja
Itsenäisyyden juhluvuoden lastensäätiö

Koronakriisillä on ollut kevään 2020 aikana tehtyjen tutkimusten perusteella huomattavat vaikutukset lasten, nuorten ja lapsiperheiden hyvinvointiin ja oikeuksien toteutumiseen. Lasten oikeudet ja erityinen asema jäävät kuitenkin poikkeusoloissa ja niiden jälkeisissä toimissa helposti sivurooliin. Koronakriisi lisää eriarvoisuutta lasten ja nuorten keskuudessa kielteisten vaikutusten kohdistuessa riskiryhmiin: vaikka koronakriisi vaikuttaa kaikkiin lapsiin ja nuoriin, vaikutusten kesto ja laajuus vaihtelevat lapsiryhmittäin.

Itsenäisyyden juhluvuoden lastensäätiön (jäljempänä Itla) Owl Group Oy:llä teettämän selvityksen mukaan (Wennberg ym., 2020) koronakriisi on vaikuttanut merkittäväällä tavalla lasten ja nuorten kaverisuhteisiin, lisäten yksinäisyyttä ja puutetta mielekkäästä tekemisestä. Erityisen suuri vaikutus koronakriisillä on selvityksen mukaan ollut arjen rutiinien ja hyvinvointia ylläpitävien rakenteiden heikkenemiseen. Selvityksen mukaan myös vanhempien ahdistus ja uupumus ovat lisääntyneet samaan aikaan kun vanhemmuuden ammatillinen ja vertaistuki on vähentynyt. Vastuu lapsista 24/7, mahdollisesti oman työn tai muiden vastuiden rinnalla, on kuormittanut vanhempia lisäten vanhempien keskinäisiä ristiriitoja. Selvitystä varten toteutettuun kyselyyn vastanneiden ammattilaisten mukaan koronakriisi on lisäksi tuonut lastensuojelun asiakkaiksi uusia perheitä.

Itla toteutti myös huhti-toukokuussa 2020 systemaattisen kirjallisuuskatsauksen, jossa selvitettiin vuonna 2008 alkaneen globaalin talouskriisin vaikutusta lasten ja lapsiperheiden mielenterveysongelmiin, päihteiden käyttöön ja perheväkivaltaan. Kirjallisuuskatsauksen mukaan vuoden 2008 talouskriisi heikensi selvästi lasten hyvinvointia ja ennen muuta mielenterveyttä sekä lisäsi lasten käytöshäiriöitä. Katsauksen mukaan erityisesti huono-osaiset perheet kärsivät taloustaantumassa. Päihteiden käytön lisääntymisestä talouskriisin oloissa ei puolestaan ollut selkeää näyttöä. Yksittäiset tutkimukset kuitenkin viittaavat siihen, että päihdeongelmat lisääntyivät taloudellisesti heikossa asemassa olevissa perheissä. Lapsiin kohdistuvan väkivallan lisääntymisestä oli myös näyttöä yksittäisissä Yhdysvalloissa tehdyissä tutkimuksissa (Hiilamo ym 2020).

Aikaisemmista tutkimuksista tiedämme, että lapsiperheiden kokonaisvaltaisen hyvinvoinnin rakennuspalikat koostuvat turvallisesta kasvu- ja elinympäristöstä ja perhepiiristä, harrastuksista, ystävistä, isovanhemmista sekä sujuvasta arjesta. Nämä rakennuspalikat saattavat horjua taloudellisen taantuman aiheuttamassa epävarmuudessa. Kriisin keskellä ja sen jälkihoidossa, olisi tärkeä vahvistaa etenkin näitä lasten arjessa pärjäävyyttä tukevia tekijöitä kuten harrastuksia, kaverisuhteita ja ennen kaikkea sujuvaa ja mielekästä arkea. Koulujen sekä sosiaali- ja terveystalouksien tulisi yhdessä vahvistavaa hyvinvoinnin osatekijöitä tilanteissa, joissa vanhemmat ja lähipiiri kohtaavat työttömyyttä, terveydellisiä-, sosiaalisia tai taloudellisia ongelmia. Tämä ei tarkoita vain taantuman oloissa tapahtuvaa panostusta lapsiperheiden palveluihin, vaan myös ennakoivaa mielenterveysongelmien ehkäisyä pärjäävyyttä vahvistamalla paikalliset yhteisöt osallistaen (Itla 2020).

Itla tilasi huhtikuussa laajan analyysin lasten ja lapsiperheiden hyvinvointia koskevista some-keskusteluista (Jalonen & Kokkola 2020). Analyysi perustui noin 150 000 sosiaalisessa mediassa esitettyyn kommenttiin. Tehdyn analyysin perusteella julkisia palveluja kehitettäessä voidaan sosiaalisen median keskusteluja hyödyntämällä kuulla myös heitä, jotka eivät tavallisesti osallistu viranomaisten toimesta järjestettäviin tapahtumiin, tilaisuuksiin ja palvelukehittämiseen. Oppivien algoritmien ja tekoälyn avulla voidaan tunnistaa nopeammin kansalaisia askarruttavia puheenaiheita ja tuoda keskustelut osaksi laajempaa yhteiskunnallista kehitystä. Koronakriisi on luonut alkuja rakenteille, joita on syytä pitää yllä ja kehittää jatkossa.

Koronakriisi on osoittanut monilta osin palvelujärjestelmämme kriisiä edeltävän hajanaisuuden ja pirstaleisuuden sekä tehnyt näkyväksi, miten pirstaleisuus vaikeuttaa kokonaisvaltaista lasten, nuorten ja perheiden hyvinvoinnin ja pärjäävyyden edistämistä. Tähän asti on tehty lastensuojeluilmoitus tai annettu lähete psykiatriseen arvioon silloin kun herää huoli lapsen tai nuoren hyvinvoinnista tai lapsi tai nuori käyttäytyy normaalista poikkeavalla tavalla. Tämä kriisiä edeltävä toimintatapa on johtanut siihen, että lastensuojelun ja lastenpsykiatrian palvelut ovat ylikuormittuneet ja muodostaneet pullonkaulan auttamistyölle. Koronakriisin jälkihoidossa tulee löytää uusia yhteistyön tapoja, joissa lasten ja nuorten kasvu ympäristöjen aikuiset toimivat sujuvasti yhteen sote- ja sivistyspalveluiden kanssa yhteisen tavoitteen mukaisesti. Koronakriisi on tehnyt näkyväksi, että tarvitsemme ongelmia ehkäisevää toimintaa ja palveluiden integraatiota ennen näkemättömällä tavalla. Vaikka osa lapsista ja

nuorista tarvitsee välitöntä, päivystyksellistä apua, osan ongelmat ovat ehkäistävissä varhaisen vaiheen yhteistoiminnan ja riskiryhmät tunnistavan palveluintegraation avulla.

Yhteisövaikutuksen (engl. collective impact) merkitys palveluiden integraatiossa onkin noussut yhä tärkeämmäksi viitekehykseksi. Kania ja Kramer (2011) julkaisivat ajattelun perustana olevan artikkelin lähes kymmenen vuotta sitten, ja Suomessa on toteutettu samansuuntaisia kehittämiskokeiluja (esim. Niemelä ym., 2019). Keskeistä yhteisövaikutustoiminnassa on johtaa eri sektorien toimintaa yhteisen idean (esimerkiksi lapsen kehitystä tukeva sujuva arki ja sen tukeminen eri toimijoiden yhteistyönä) pohjalta ja kehittää konkreettista yhteistyötä perustuen yhteiseen arviointiin. Koululla ja sosiaali- ja terveystoimen yhteistyön syventämisellä on erittäin merkittävä rooli yhteisövaikuttavuuden mahdollistamisessa, mikä on edelleen Suomessa selkeä kehittämistavoite.

Itsenäisyyden juhluvuoden lastensäätiön toimenpidesuosituksia lähikuukausia silmällä pitäen:

- Koulun ja varhaiskasvatuksen alkaessa elokuussa käydään jokaisen lapsen ja nuoren kanssa suojaavia tekijöitä kartoittava keskustelu, jonka tavoitteena on hahmottaa ne teot, joita lasten ja nuorten läheiset aikuiset voivat tehdä lasten ja nuorten psykososiaalisen hyvinvoinnin ja pärjäävyyden vahvistamiseksi (hyödyntäen esimerkiksi Lapset puheeksi -menetelmiä).
- Niiden lasten ja nuorten kohdalla, joilla on ollut haasteita esimerkiksi etäopetusjakson aikana, pärjäävyyskeskusteluihin liitetään mukaan heti koulun tuesta vastaavat työntekijät. Keskusteluissa pyritään löytämään lapsi- ja perhekohtaiset toimintatavat, joilla pärjäävyttä voidaan vahvistaa arjessa.
- Varhaiskasvatuksen tai koulun kautta perheille tarjottavien sosiaali- ja terveyspalveluiden koordinoimiseksi kunnille suositellaan järjestettäväksi yhteinen puhelinumero tai digitaalinen työväline (esimerkiksi osana perhekeskusta), jonka kautta apu koordinoidaan perheille. Lisäksi suositellaan monialaisen johtoryhmän perustamista, joka varmistaa perhelähtöisten palveluiden sujuvan ohjauksen perheille ja kerää sekä käsittelee palautetta palveluiden vaikuttavuudesta.
- Suomen mallin mukaisesti koulupäivän yhteyteen järjestetään mielekäästä vapaa-ajan toimintaa. Samalla kun toimintaa suunnitellaan, kootaan yhteen (universaalien)

pärjäävyyttä kartoittavien keskustelujen kautta syntynyt ymmärrys alueen lasten ja nuorten pärjäävyyttä vahvistavista toimista. Tämä ymmärrys tuodaan dialogiseen prosessiin paikallisesti alueen yhteisötoimijoille, kuten järjestöille, yhdistyksille, nuorisotoimelle ja seurakunnille toiminnan suunnittelun pohjaksi. Pärjäävyyttä vahvistavat tekijät selvitetään systemaattisesti jokaisen lapsen ja nuoren kohdalla yllä olevan suosituksen mukaisesti. Lisäksi lapset ja nuoret otetaan luovaan yhteistoimintaan toiminnan suunnitteluun ja toteutukseen.

- Koronaepidemian vaikutuksia on syytä tutkia syksystä alkaen pitkittämistutkimuksilla, koska tutkimusten perusteella ei ole tiedossa, kuinka pitkäaikaisia tai monisyisiä vaikutuksia koronaepidemian kaltaisilla ja siihen liittyvillä taloudellisilla kriiseillä on lapsiin, nuoriin ja lapsiperheisiin.
- Koronaepidemian aikana syntyneitä hyviä toimintakäytäntöjä kouluissa, varhaiskasvatuksessa ja sosiaali- ja terveystaluuissa tulisi ottaa laajasti käyttöön myös koronaepidemian akuutin vaiheen päättymisen jälkeen. Hyvien käytäntöjen tunnistaminen ja skaalaaminen tulisi ottaa huomioon esimerkiksi kansallisen lapsistrategian ja sote-uudistuksen valmistelutyön yhteydessä.

Lähteet:

Hiilamo A, Hiilamo H, Ristikari T, Virtanen P (2020) Impact of the Great Recession on mental health, substance use and violence in families with children: a review of the evidence. Vertaisarvioitavana kansainvälisessä tiedelehdessä oleva artikkelikäsikirjoitus.

Itla (Itsenäisyyden juhluvuoden lastensäätiö) (2020) Poliitikkasuositus: Poliitikkasuositus: Sosiaalihuollon toimintakyvystä on huolehdittava kriisin aikana. <https://itla.fi/download/politiikkasuositus-sosiaalihuollon-toimintakyvysta-on-huolehdittava-kriisin-aikana/>.

Jalonen H, Kokkola J (2020) Koronapandemian puhujapositionit sosiaalisen median lapsi- ja perheaiheisissa keskusteluissa. Artikkelikäsikirjoitus vertaisarvioitavana kotimaisessa tiedelehdessä.

Kania J, Kramer M (2011) Collective impact. Stanford Social Innovation Review. 9:36-41. 2011. http://ssir.org/articles/entry/collective_impact

Niemelä, M., Kallunki, H., Jokinen, J., Räsänen, S., Ala-Aho, B., Hakko, H., ... & Solantausta, T. (2019) Collective Impact on Prevention: Let's Talk About Children Service Model and Decrease in Referrals to Child Protection Services. *Frontiers in psychiatry*, 10, 64.

Virtanen P, Ristikari T, Niemelä M (2020) Partnership and backbone organisations as enablers of children's wellbeing: a systematic review. In Leal de Filho W et al. (eds.) *Encyclopedia of the UN Sustainable Development Goals, Partnership for the Goals*. Cham, Springer.

Wennberg M, Luukkonen T, Haila K (2020) Sosiaalihuollon ja lastensuojelun kantokyky koronakriisin aikana. Haastavat tekijät ja uudet ratkaisukeinot kriisistä selviämiseksi. Itlan raportit ja selvitykset 2020:1. Helsinki: Itsenäisyyden juhluvuoden lastensäätiö.

